

KNJIŽICA SAŽETAKA

**PRVI MEĐUNARODNI SIMPOZIJ
MLADIH POVJESNIČARA UMJETNOSTI
U SPLITU 8.-10. SVIBNJA 2015.**

**FIRST INTERNATIONAL SYMPOSIUM
OF YOUNG ART HISTORIANS
IN SPLIT MAY 8-10, 2015**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

**1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MLADIH
POVJESNIČARA UMJETNOSTI U SPLITU
2015.**

**Studentskog zbora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu**

Split, 8., 9. i 10. svibnja 2015.

IZDAVAČ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

ZA IZDAVAČA

Aleksandar Jakir

UREDNIKA

Renata Busatto

IZVRŠNA UREDNIKA

Dora Derado

LEKTURA I KOREKTURA

Izvršni Odbor simpozija

PRIJELOM TEKSTA

Tomislav Poljanec

DIZAJN NASLOVNICE

Tomislav Poljanec

TISAK

Redak d.o.o.

NAKLADA

125 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice u Splitu pod brojem
151130025

ISBN 978-953-7395-72-8

SADRŽAJ

Organizacijski i Programski odbor simpozija	4
Izvršni odbor simpozija	4
Uvod	5
• ANĐELKO MIHANOVIĆ I RENATA BUSATTO	7
Program simpozija	10
Sažeci izlaganja	17
Pokrovitelji simpozija	74

ORGANIZACIJSKI I PROGRAMSKI ODBOR SIMPOZIJA

Andelko Mihanović
Renata Busatto
Dora Derado
Anja Bulog
Dorja Mandina Bulog
Tomislav Poljanec
Ivana Čapeta Rakić
Ivana Meštrov
Ana Torlak

IZVRŠNI ODBOR SIMPOZIJA

Ana Križić
Andrea Radić
Suzana Jerković
Kristina Garbin
Marija Pavić
Petra Dajak
Ružica Šamanović

**1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MLADIH
POVJESNIČARA UMJETNOSTI U SPLITU
2015.**

**Studentskog zbora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu**

Uvod

Split je jedini grad u svijetu koji se razvio iz carske palače, jedan je od dragulja hrvatske nacionalne umjetnosti. To je grad jednog od najvećih rimskih careva, Dioklecijana, grad oca hrvatske književnosti Marka Marulića, velikog znanstvenika Markantuna de Dominisa, najvećeg hrvatskog kipara Ivana Meštrovića, prvog i najpoznatijeg hrvatskog arheologa Frane Bulića, jednog od najpoznatijih hrvatskih konzervatora Ljube Karamana, jednog od najznačajnijih hrvatskih povjesničara umjetnosti Duška Kečkemeta, svjetski poznatih umjetnika Andrije Buvine, Emanuela Vidovića, Ivana Rendića, skladatelja Josipa Hatzea, Borisa Papandopula, Ive Tijardovića i mnogih drugih kulturnih djelatnika koji su ostvarili nenadmašena postignuća u okvirima hrvatske kulture i umjetnosti.

„Prvi međunarodni simpozij mladih povjesničara umjetnosti u Splitu 2015.“ projekt je nastao na inicijativu studentica i studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, na Odsjeku za povijest umjetnosti koji su potaknuti iskustvima s Prvog, Drugog i Trećeg kongresa studenata povijesti umjetnosti u Zagrebu, Susreta mladih povjesničara umjetnosti u Rijeci, kao i Regionalnog studentskog simpozija društvenih i humanističkih znanosti „Kritičko mišljenje“ uvidjeli evidentnu potrebu za prikladnom interdisciplinarnom stručnom i znanstvenom revalorizacijom lokalnih pa tako i nacionalnih i međunarodnih umjetničkih dostignuća i baštine na način pristupa problemima odnosa prema kulturi i kulturno umjetničkoj baštini kao i njihovom održivom razvoju pred izazovima globalizacije i suvremenog društva i to upravo održavanjem međunarodnog studentskog simpozija na kojem bi se pokušala ponuditi rješenja za probleme odnosa i potencijala kulturne baštine i umjetnosti.

Važna stavka problematike ovoga projekta jest nedostatak mogućnosti i platforme na kojoj bi studenti svih sastavnica Sveučilišta u Splitu mogli prezentirati svoj znanstveno-istraživački rad vezan uz tematiku aktualnih i vitalnih problema odnosa društva prema svojoj povijesti, kulturi, umjetnosti, baštini i identitetu u cjelini.

Ovaj je projekt namijenjen svim studentima društvenih i humanističkih znanosti na Sveučilištu u Splitu, u Hrvatskoj i inozemstvu na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini, naročito studentima povijesti umjetnosti, književnosti, umjetničkih akademija (slikarstvo, kiparstvo, film i video, dizajn vizualnih komunikacija, konzervacija i restauracija, likovna kultura), studentima arheologije, dizajna, arhitekture, građevinarstva, psihologije, filozofije, sociologije, povijesti, prava, turizma i ekonomije. Upravo iz razloga što bi se tako omogućila dublja interdisciplinarna suradnja i snažnija povezanost među studentima u međunarodnom kontekstu te ojačala zajednička svijest o položaju i značaju kulturne baštine i umjetnosti u današnjem svijetu.

Međunarodni simpoziji studenata povijesti umjetnosti dio su znanstvene strategije odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu za razdoblje od 2015. do 2017. te su jedan od ključnih projekata nužnih za razvoj znanstveno-istraživačke i stručne djelatnosti studenata povijesti umjetnosti, književnosti, slikarstva, kiparstva, filma i videa, dizajna vizualnih komunikacija, konzervacije i restauracije, likovne kulture), studentima arheologije, dizajna, arhitekture, psihologije, filozofije, sociologije i povijesti. Važno je napomenuti da se simpozij ne

bi mogao održati bez institucionalne i financijske podrške koju su njegovom održavanju pružili Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu i Studentski zbor Filozofskog fakulteta u Splitu.

Osnovni cilj simpozija jest aktivirati studente Filozofskog fakulteta, Umjetničke akademije kao i studente svih sastavnica Sveučilišta u Splitu na znanstvenom, istraživačkom, interdisciplinarnom i stručnom planu vezanom uz problematiku aktualnih i vitalnih problema odnosa društva prema svojoj povijesti, kulturi, umjetnosti, baštini i identitetu.

Drugi cilj projekta jest razvijati suradnju i povezivanje studenata povijesti umjetnosti i studenata drugih društvenih i humanističkih znanosti sa Sveučilišta u Splitu i ostalih hrvatskih i inozemnih sveučilišta, razmjena iskustava te iznošenje novih ideja i spoznaja iz područja povijesti i teorije umjetnosti, arheologije, arhitekture, urbanizma, kulturne baštine, znanosti o umjetnosti te ostalih srodnih društvenih i humanističkih znanosti.

Naposlijetku, nadamo se da će projekti održavanja međunarodnih i regionalnih simpozija na Filozofskom fakultetu u Splitu omogućiti stvaranje dugoročne i održive tradicije koja će i dalje njegovati važnost razmjene znanstvenih spoznaja o likovnoj umjetnosti i kulturnoj baštini među studentima i mladim stručnjacima kroz suradnju sa širom stručnom i društvenom zajednicom što bi trebalo rezultirati popularizacijom kulturne baštine u akademskoj i široj javnosti te potaknuti razvitak permanentnog sustava budućeg objedinjavanja znanstvenih istraživanja i projekata na području likovne umjetnosti i kulturne baštine među studentima i mladima; kako Sveučilišta u Splitu tako i ostalih fakulteta u zemlji i inozemstvu.

Andelko Mihanović i Renata Busatto

**1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MLADIH
POVJESNIČARA UMJETNOSTI U SPLITU
2015.**

**Studentskog zbora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu**

Program simpozija

ČETVRTAK, 7. svibnja 2015.

Galerija umjetnina, Ulica kralja Tomislava 15, Split

20.00 Projekt/izložba 7DANA – kolektivno umjetničko djelo Bojana Brecelja u suradnji s građanima i posjetiteljima Splita

PETAK, 8. svibnja 2015.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Poljana kraljice Jelene 1/III, Split

9.30-10.00 Pozdravne riječi i otvaranje simpozija

- **prof. dr. sc. Šimun Anđelinović**, rektor Sveučilišta u Splitu
- **prof. dr. sc. Aleksandar Jakir**, dekan Filozofskog fakulteta u Splitu
- **Dorotea Arlov**, predsjednica Studentskog zbora Filozofskog fakulteta u Splitu
- **Anđelko Mihanović, Renata Busatto**, organizatori

Pozvano predavanje

10.00-10.30 **Ivana Prijatelj Pavičić** (Split): U traganju za nacionalnim stilom: osjeća li se „nacionalno“ u djelima umjetnika Schiavona?

10.30-10.45 *Rasprava*

10.45-11.00 *Pauza*

11.00-11.15 **Stefan Žarić** (Beograd): Kabinet čudesa: Divljačka ljepota Aleksandra Mekvina između tradicije i postmodernizma

11.15-11.30 **Martina Brzica** (Zadar): Odijevanje mozaika

11.30-11.45 **Ana Knežević** (Beograd): Umetnost na točkovima: BMW umetnička kolekcija

11.45-12.00 **Lea Horvat** (Zagreb): Diskurzivno oblikovanje kauča u jugoslavenskoj popularnoj kulturi 1960-ih

12.00-12.20 *Rasprava*

12.20-12.45 *Pauza*

Pozvano predavanje

12.45-13.15 **Joško Belamarić** (Split): Dubrovački ljetnikovci - trebaju li nam pouke baštine?

13.15-13.30 *Rasprava*

13.30-15.00 *Pauza*

15.00-15.15 **Anna Váraljai** (Szeged): Interdisciplinarity or Art History Discipline?

- 15.00-15.15 **Anna Váraljai** (Szeged): Interdisciplinarity or Art History Discipline?
 15.15-15.30 **Noémi Albert** (Pécs): Simulation and Art: Glimpses through Julian Barnes's Fiction
 15.30-15.45 **Antea Barešić** (Split): Opis nacрта prijedloga Zakona o muzejima
 15.45-16.00 *Rasprava*
- 16.00-16.15 *Pauza*
- 16.15-16.30 **Ivana Anić** (Zagreb): Nasljeđe Bruegela i Boscha: subverzivnost smijeha ili komika, kritika, mudrost
 16.30-16.45 **Josipa Burazer** (Split): Aspekti odnosa teologije i umjetnosti – sinkronija i dihtonija dviju disciplina na primjeru starozavjetne Knjige o Jobu i izabranih likovnih djela
 16.45-17.00 **Iva Leković** (Beograd): Pojmovno slikarstvo i noema Gere Urkoma
 17.00-17.15 *Rasprava*
- 17.15-17.30 *Pauza*
- 17.30-17.45 **Katarina Duplančić** (Split): Islamski ornament i srednjovjekovna Europa
 17.45-18.00 **Beat Čolak** (Široki Brijeg): O djelima i ulozi slikara Baldassarea d'Anne u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini
 18.00-18.15 *Rasprava*
 18.15 *Završetak prvog dana simpozija*

SUBOTA, 9. svibnja 2015.

- 10.00-10.15 **Davor Stipan** (Split): Otok Svetac – kulturološki imaginarij pučinskoga svijeta
 10.15-10.30 **Enver Kazić** (Sarajevo): Digitalizacija kulturnog nasljeđa u Bosni i Hercegovini kroz primjer *Virtuelnog Muzeja sarajevskog atentata*
 10.30-10.45 **Melinda Harlov** (Budapest): New emphases in heritage protection. Changing approaches of the UNESCO World Heritage Committee through a Hungarian case study
 10.45-11.00 *Rasprava*
- 11.00-11.15 *Pauza*
- 11.15-11.45 **Zvonko Maković** (Zagreb): Transformacije povijesti umjetnosti
 11.45-12.00 *Rasprava*

- 12.00-12.15 *Pauza*
- 12.15-12.30 **Andelko Mihanović** (Split): Robert Frangeš Mihanović – novine i pomaci u modernom hrvatskom kiparstvu
- 12.30-12.45 **Ivan Kokeza** (Split): Politički stavovi Ivana Meštrovića u kontekstu prve Jugoslavije
- 12.45-13.00 *Rasprava*
- 13.00-14.30 *Pauza*
- 14.30-14.45 **Valentina Perišić** (Split): Performativni opus Antuna Maračića u društveno-političkim zbivanjima 80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća
- 14.45.-15.00 **Maja Marković** (Beograd): Savremena umetnost postjugoslovenskog perioda – migracija i umetnost kao dokumentovanje života
- 15.00-15.10 *Rasprava*
- 15.10-15.30 *Pauza*
- 15.30-15.45 **Luka Rakojević** (Podgorica): Jedan Fellinijev put
- 15.45-16.00 **Maja Flajsig** (Zagreb): Komikaze: subverzija i likovnost
- 16.00-16.15 **Ana Radovanović** (Urbino): Jugoslovenski neoavangardni umetnički časopis
- 16.15-16.30 *Rasprava*
- 16.30-16.45 *Pauza*
- 16.45-17.00 **Dora Derado** (Split): Šamanski elementi umjetničkog djelovanja Jacksona Pollocka i Josepha Beuysa
- 17.00-17.15 **Igor Zenzerović** (Zagreb): Zvukovna poezija – između mentalne slike i fonema
- 17.15-17.30 *Rasprava*
- 17.30-18.00 *Završna rasprava i zatvaranje simpozija*

NEDJELJA, 10. svibnja 2015.

- 10.00-12.00 Stručno vodstvo i razgledavanje grada

**1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MLADIH
POVJESNIČARA UMJETNOSTI U SPLITU
2015.**

**Studentskog zbora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu**

Sažeci izlaganja

NOÉMI ALBERT

2nd year graduate student of English Literatures and Cultures

Faculty of Humanities, University of Pécs

noemi_albert@yahoo.com

Simulation and Art: Glimpses through Julian Barnes's Fiction

This paper focuses on art in the postmodern age, an age described by Jean Baudrillard as governed by simulacra which comprises hyperreality, a new reality taken to extremes, with no relation to its model. This condition brings substantial changes to one's surroundings, but also to one's perception of the world. The paper outlines the changes identifiable in the perception of art through simulacra. The entire project is based on literature, particularly on the novels by Julian Barnes, a contemporary British writer engaged in debating both sociological and historiographical issues, and those tightly connected to art. The shift in our relation to art and history will thus be presented and analyzed from the perspective of Barnes' novels, focusing on his own views and theories promoted in the literary works.

The starting point would be the influential "Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction" by Walter Benjamin, which captures the advent of change with the emergence of industrial reproductions. He claims that the work of art loses its "aura" with reproduction, since it is no longer original. The postindustrial era, however, brings a new twist: simulation, as being more than representation and as an active force capable of changing itself and its surroundings, provides a new possibility for the preservation of the artwork's "aura" or essence.

Barnes' novels lay great emphasis on these issues concerning the entire postmodern world. His 1998 *England, England* focuses not only on one artifact; it presents the simulation of a whole country's heritage, at first providing miniature replicas of England's representative sites, such as Big Ben and Buckingham Palace, that gradually become distinct entities with value attached to them. *Flaubert's Parrot*, another novel by Barnes, written in 1984, constantly problematizes the issue of reproductions and the search for originals. However, it seems that the novel overtly discussing the status of art today is *A History of the World in 10½ Chapters* (1989), a work which presents and analyzes history through art, and even reaches a point where it claims that art writes history.

The theoretical basis is provided by Jean Baudrillard, through whose theory the emergence of simulacra and the simulated nature of art are discussed. Furthermore, Gilles Deleuze's philosophy, along with his studies of painters and paintings, also play a prominent role in discussing the status of art today, as presented by Barnes in different instances. In the analysis of the relationship between art and history, Hayden White's *Metahistory* provides important aspects for discussion.

Key words: *reproduction, simulation, original, aura, history*

Main sources:

1. JEAN BAUDRILLARD, *Simulacra and Simulation*, (transl.) Sheila Faria Glaser, Michigan: Michigan UP, 1994.
2. WALTER BENJAMIN, *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*, in: *Illuminations*, (ed.) Hannah Arendt, (transl.) Harry Zohn, London: Fontana, 1968., 214-218.
3. SCOTT DURHAM, Scott. *Phantom Communities: The Simulacrum and the Limits of Postmodernism*, Stanford: Stanford UP, 1998.
4. GILLES DELEUZE, *The Logic of Sense*, (ed.) Constantin V. Boundas, (transl.) Mark Lester, London: Athlone P, 1990.
5. HAYDEN WHITE, *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, Baltimore: John Hopkins UP, 1973.

IVANA ANIĆ

diplomirani povjesničar umjetnosti

Zagreb

ivana.anic505@gmail.com

Nasljede Bruegela i Boscha: subverzivnost smijeha ili komika, kritika, mudrost

„Zašto se smijemo govorniku koji kihne u najpatetičnijem trenutku svoga govora? (...) Zato što je naša pozornost naglo prebačena s duše na tijelo.”, navodi filozof Simon Critchley Bergsona u svojoj knjizi *O humoru*, dok Nataša Govedić u časopisu Centra za ženske studije *Treća*, u izdanju posvećenome prevratničkoj moći smijeha, piše kako je smijeh „zvuk kolapsa sustava”.

Humor u umjetnosti je složena pojava jer ga je u tom kontekstu moguće promatrati na više načina; primjerice, kao Arcimboldov capriccio, kao Steenovu socijalnu, Hogarthovu moralizatorsku ili Daumierovu i Goyinu političku satiru, ali i kao Duchampovo poigravanje definicijama umjetnosti ili Dalijevo očekivanje da mu, kada u restoranu naruči hlapa, donesu kuhani telefon. No kada sagledamo povijest umjetnosti, shvatit ćemo da su takvi primjeri ipak rjeđi u odnosu na cjelokupnu umjetničku produkciju te bih stoga željela istražiti humor u umjetnosti i kako je funkcionirao. Naime, kao što sama umjetnost izražava odnos prema čovjekovom stanju, tako je humor zauzimanje jednog od mogućih umjetničkih i etičkih stavova, a koji se bazira na *apsurdu* i *odmaku/apstrakciji*.

Pa, zašto je to tako teško u umjetnosti? Je li to zato što ozbiljnost pretendira na vječnost, a humor podsjeća na to da smo smrtni? U tom se smislu Critchley nadovezuje na Bergsona kada tvrdi da „filozofija počinje usvajanjem kontemplativnog stajališta koje nam dopušta određenu *odvojenost* duše od tijela” te da „upravo u toj kontemplativnoj odvojenosti (...) klija humor dok *tijelo* odnosi prevagu nad dušom. *Tijelo* može odnijeti prevagu nad dušom samo kada je ona *odvojena* od tijela...” Iako ovdje osobno smatram da je odnos tijela i uma/duše složen, uzajaman i suštinski nedjeljiv, nemoguće je izbjeći filozofsku, povijesnu i kulturološku težinu kartezijanske binarne opreke tijelo-um.

Također, humor je, ne samo geografski specifičan, nego i povijesno uvjetovan i omeđen te treba postaviti pitanje je li ono što je duhovito nama bilo smiješno i našim precima. Vidimo li humor tamo gdje ga nema, ili s druge strane previđamo prigušeni hihot? Zašto Pieter Bruegel stariji u *Kuli babilonskoj*, temi snažnog simboličkog značenja, slika omanju figuru kako vrši veliku nuždu nedaleko od mitske građevine, ili u *Krajoliku s Ikarovim padom* pastir dokono gleda u nebo, a ratar ore njivu gledajući svoja posla dok se Ikar utapa u moru? Zašto Bosch u *Vrtu zemaljskih naslada* miješa komiku i grotesku, cvijeće i anuse? Zašto su tu komika i tragika tako blisko povezane? Humor, naravno, ima mnoga lica i ne mora uvijek biti baziran na opreci uzvišenog i banalnog ili komičnog i tragičnog, već može istraživati ulogu jezika u percepciji (Magritte) ili drsko dovesti umjetnost do njenih vlastitih granica (Duchamp), no možda je ipak

najbolniji i najuspjeliji kada nam sruši iluzije o *nama samima* i shvatimo da, kako kaže Montaigne, i na najvišem prijestolju na svijetu i dalje sjedimo na vlastitoj stražnjici.

Ključne riječi: *humor, tijelo, duša, komika, tragika*

Popis najvažnije korištene literature:

1. HELMUTH PLESSNER, Smijeh i plač: istraživanje i granica ljudskog odnošenja, Zagreb: Naklada Breza, 2010.
2. HENRI BERGSON, Smijeh: Esej o značenju komičnog, Zagreb: Znanje, 1987.
3. SIMON CRITCHLEY, O humoru, Zagreb: Algoritam, 2007.
4. *Treća*, br. 1-2/vol. 14, (ur.) Renata Jambrešić Kirin i dr., Zagreb: Centar za ženske studije, 2012.

Opis nacрта prijedloga Zakona o muzejima

Zakon o muzejima (NN 42/98 i 65/09) je jedan od kompleksnijih zakona koji je proizašao iz Ministarstva kulture. Zbog brojnih promjena do kojih je došlo nakon njegovog donošenja bilo je potrebno ponovno urediti uvjete za obavljanje djelatnosti. Cilj prijedloga zakona je osamostaliti muzejsku struku tako da muzeji mogu obavljati samo gospodarsku djelatnost.

U prijedlogu zakona se ističe kako je potrebno proširiti popis stručnog osoblja potrebnog za obavljanje ove djelatnosti, uključiti nove stručne poslove u muzejska zvanja te tom stručnom osoblju omogućiti napredovanje.

Prijedlog ima i pozitivnih (iako dosta manje) ali i negativnih strana. Kao pozitivnu stranu možemo istaknuti njegovo usklađivanje s drugim Zakonima, konkretno s Prekršajnim zakonom i Zakonom o radu..

Kao negativne strane prijedloga zakona ističe se nejasnoća samog prijedloga, nedovoljnost sredstava za njegovu provedbu a pojedini stručnjaci tvrde da nije argumentirano obrazloženo zašto je uopće potrebno mijenjati zakon. Mogućnost da se muzeji tretiraju kao trgovačko društvo, pozivajući se na dokument iz EU, zapravo zanemaruje osnovnu ulogu muzeja. Pitanje očuvanja kulturne i prirodne baštine ne smije se dovesti u opasnost zbog forsiranja ekonomskih interesa.

Uključivanja novih stručnih poslova u muzejska zvanja bi bila dobra ideja da se radi o zvanjima bliskim muzejskim (npr. knjižničar u sustavu napredovanja) ali potrebno je istaknuti da, u ovom prijedlogu zakona, su to prvenstveno ekonomski poslovi (marketing i PR). Kritičari se također protive tome što bi nova stručna zvanja mogla napredovati jednako kao kustosi, a time se degradira temeljna muzejska struka.

Svjedoci smo toga da u našoj zemlji jako teško opstaju pojedine privredne grane, dok su mnoge već i propale, stoga je opravdano pitanje koje postavljaju kritičari prijedloga zakona, kako u takvim uvjetima muzeji kao neprofitna ustanova od općeg javnog interesa može uspjeti kao potpuno ekonomski samostalna?

Konačno smatram da treba uvažiti mišljenje različitih struka ali svakako se ne smije zanemariti mišljenje i iskustvo onih kojih se Zakon najviše tiče.

Ključne riječi: *Zakon o muzejima, prijedlog zakona, muzeji, trgovačka društva, stručna zvanja*

MARTINA BRZICA

studentica 2. godine diplomskoga studija povijesti umjetnosti

Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru

brzicamartina@gmail.com

Odjenuti mozaik

Bizantska se umjetnost od 6. do 12. stoljeća u Italiji ogleda u mozaicima i primijenjenoj umjetnosti (nakit, relikvijari). Karakteriziraju je tehnika, površina, vrste i oblici tesera, motivi i detalji, boje mozaika, kao i filigrani i geme na djelima primijenjene umjetnosti. Umjetnička vrijednost mozaika neupitna je, baš kao i vrijednost slabije sačuvane primijenjene umjetnosti, zbog čega su obje zaslužile revitalizaciju svjetskog glasa. Zlato se, kao simbol i osnova bizantske umjetnosti, može promatrati i kao prikaz njene vrijednosti, a uz to su na djelima primijenjene umjetnosti upečatljive i geme raznih oblika i boja, koje daju posebnu notu upečatljivosti.

Modni je dvojac Dolce&Gabbana, prenoseći mozaike i primijenjenu umjetnost na svoje kreacije, u zimskoj kolekciji 2014. godine svima pripremio iznenađenje. Haljine, cipele, torbice, nakit i krune dio su neobične kolekcije koja je u 21. stoljeću oživjela bizantsku umjetnost. Na ovaj je način dvojac Dolce&Gabbana na svjetskoj razini promovirao nacionalnu umjetnost, stavljajući naglasak na stilsku ekstravaganciju (danas posebniju nego ikad), a uz to oživljavajući i približavajući publici ono što je nekad bio *haute couture* visokog društva. Način prikaza odjeće i nakita tadašnjeg visokog društva izuzetno je dragocjen jer nam prikazuje njihovu estetiku i funkciju. Slično je i danas u svijetu visoke mode, koju si svatko ne može priuštiti. Iako nikada do sada nikome nije palo na pamet "odjenuti mozaik", sada je to moguće. Uspješnost kolekcije pokazala je koliko je bizantska umjetnost inspirativna i hipnotizirajuća.

U radu ću prikazati koliko je važno prepoznati i osvijestiti estetiku prošlosti koja nam danas nudi nove percepcije i mogućnosti. Također, naglasit ću važnost mode nekad i sad, koja očito nikad nije bila zanemarena. Danas su, baš kao i nekad, važni i najmanji detalji koji čine cjelinu, a to dokazuju i svi pažljivo obrađeni dijelovi mozaika te djela primijenjene umjetnosti očuvani sve do danas.

Ključne riječi: *Bizant, Dolce&Gabbana, mozaik, primijenjena umjetnost*

Popis najvažnije korištene literature:

1. GAETANO PASSARELLI, La civiltà bizantina: donne, uomini, cultura e società, Milano: Jaca book, 2001.
2. JOHN LOWDEN, Early Christian and Byzantine Art, London: Phaidon Press, 2005.
3. RICHARD KRAUTHEIMER, Ranohrišćanska i vizantijska arhitektura, Beograd: Građevinska knjiga, 2008.

JOSIPA BURAZER

studentica 1. godine diplomskog teološko- katehetskog studija

Katolički Bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu

burazerjosipa@yahoo.com

Aspekti odnosa teologije i umjetnosti - sinkronija i dihotomija dviju disciplina na primjeru starozavjetne Knjige o Jobu i izabranih likovnih djela

Kad govorimo o starozavjetnoj knjizi o Jobu, slobodno možemo reći kako je to jedno od remek-djela mudrosne literature u Bibliji, a i uopće u svjetskoj književnosti i religiji. Pripovijest je to o čovjeku imenom Job, koji živi negdje oko 2000.g. pr. Kr. na granici Arabije i Edoma. On je živio ispunjen i neporočan život sluga Božjeg (imao je sedam sinova i tri kćeri, veliki broj stoke i služinčadi) sve dok jednog dana Sotona nije pristupio Bogu i na neki način ga prinudio na okladu koja se sastoji u tome da Jobu oduzme sve što ima kako bi mu dokazao da će se Job u nevolji okrenuti protiv Boga. Bog zbilja oduzme Jobu sve što ima, i imanje i zdravlje. Nakon toga dolaze ga utješiti prijatelji – mudraci, te ga pokušavaju nagovoriti da prizna svoje grijehe vjerujući kako je Job kažnjen zbog grijeha. No, Job je unatoč nagovorima svojih prijatelja ostao do samog kraja vjeran Bogu, pa mu Bog na kraju knjige udvostručava sve ono što je posjedovao, te mu se rodilo sedam sinova i tri kćeri. No, bit knjige nije u tome da je Jobu vraćeno sve ono što je izgubio na početku pripovijesti.

Glavno pitanje koje se proteže kroz 42 poglavlja knjige o Jobu jest neshvatljiva ljudska patnja, pogotovo patnja nevinih i neporočnih ljudi kao što je bio Job i na koju se nadovezuje i pitanje koje nerijetko postavljamo: „Zašto se najgore stvari događaju najboljim ljudima“? Tim pitanjem nije se bavila samo Biblija, nego i različiti umjetnici kroz veliki broj povijesno umjetničkih razdoblja, od spiljske sve do suvremene umjetnosti. Cilj mog izlaganja je pokazati sličnosti i razlike prikazivanja problema patnje i boli u knjizi o Jobu i u izabranim primjerima likovnih umjetnosti.

Ključne riječi: *Knjiga o Jobu, patnja, različiti izrazi patnje*

Popis najvažnije korištene literature:

1. STIPE JURIČ, Što je Bog rekao o patnji?, Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1997.
2. ADALBERT REBIĆ, Središnje teme Staroga zavjeta, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1996.
3. Jeruzalemska Biblija, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011. (7. izdanje)
4. HORST W. JANSON, ANTHONY F. JANSON, Povijest umjetnosti, Varaždin: Stanek, 2013. (dopunjeno izdanje)

BEAT ČOLAK

magistar povijesti umjetnosti, samostalni istraživač

Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina

beatcolak@gmail.com

O djelima i ulozi slikara Baldassarea d'Anne u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini

Baldassare d'Anna (oko 1572. – 1646.) umjetnik je flamanskog podrijetla, a rođen je vjerojatno u Mlecima (današnjoj Veneciji) oko 1572. godine. Povijesno-umjetničkoj struci otprije je poznat, ali tek u novije vrijeme bitnije je proširen popis njegovih – i njemu pripisanih – djela, inače razasutih prostorima Italije, Češke, Slovenije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine. U vezu s njegovim opusom dovedeno je više od četrdeset slika, uglavnom oltarnih pala te je time postao zanimljivom umjetničkom osobnošću koja je, sa sjedištem u Mlecima, umjetnošću povezivala krajeve razjedinjene društvenim, političkim, kulturnim i mnogim drugim okolnostima.

U radu bi se, nakon kratkog osvrt na dosadašnje spoznaje u proučavanju ovog umjetnika i prikaza njegova umjetničkog profila i rasprostranjenosti djela, nastojalo nešto više reći o važnosti onih prispjelih na područje – tada mnogo šire – franjevačke provincije Bosne Srebrene. Dosad iznađenim njegovim slikama koje se nalaze u Kraljevoj Sutjesci, Kreševu i Komušini – a kojima se vrlo vjerojatno mogu pridružiti i neke druge – nastojalo bi se rasvijetliti ponešto o naručiteljskim interesima bosanskih Malobraćana, ali i imućnijih pojedinaca koji su, pribavljajući djela za krajeve iz kojih su potjecali, oplemenjivali baštinu i rasvijetljivali inovacije u poslijetridentskoj ikonografiji i crkvenoj organizaciji u krajevima „na raskršću kultura i civilizacija”.

Ključne riječi: *Baldassare d'Anna, Bosna Srebre, poslijetridentska ikonografija, naručitelji*

Popis najvažnije korištene literature:

1. AA. VV., Franjevci na raskršću kultura i civilizacija: Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine, Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, 1988., katalog izložbe
2. KRUNO PRIJATELJ, Slike Baldassare d'Anna u Dalmaciji, u: *Studije o umjetninama u Dalmaciji III*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1975., 44-53.
3. SANJA CVETIĆ, Barokni defter: studije o likovnim djelima iz XVII. i XVIII. stoljeća u Bosni i Hercegovini, Zagreb: Leykam International, 2011.
4. SANJA CVETIĆ, Baldassare d'Anna u Kreševu i Kraljevoj Sutjesci, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti 50*, Zagreb, 2007., 261-268.

DORA DERADO

studentica 1. godine diplomskoga studija engleskoga jezika i književnosti i povijesti umjetnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
derado.dora@gmail.com

Šamanski elementi umjetničkoga djelovanja Jacksona Pollocka i Josepha Beuysa

Koncept umjetnosti društveni je konstrukt, što ga čini sklonim promjenama. Ipak, u moderno doba, postao je usko povezan s duhovnošću i ponešto se odmaknuo od znanosti. Ovo je posljedica mnoštva faktora, ali ponajviše ljudske pobune protiv modernoga, tehnološkog, umjetno stvorenog svijeta u kojemu živimo. Određeni pojedinci, pa čak i grupe, okrenuli su se primitivnim, arhaičnim izvorima za inspiraciju i vodstvo, što je rezultiralo time da je postmoderna i suvremena umjetnost prilično slična onoj primitivnih kultura. Kako bi se prezentiralo ovu korelaciju na što sažetiji način, moje izlaganje temelji se na dvama specifičnim umjetnicima – Jacksonu Pollocku i Josephu Beuysu – te na jednome specifičnom duhovnom pravcu – šamanizmu.

Utjecaj duhovnosti na istaknute umjetnike pokazao se značajnim i očitim u njihovim biografijama, kao i u njihovome umjetničkom djelovanju. Stoga je važno istaknuti: na koji je način pristup ovih umjetnika u pogledu likovnih umjetnosti „šamanski“, koje elemente šamanskih obreda komponiraju u svoje umjetničke prakse i na koji način šamanska vjerovanja prodiru u njihova djela.

Za pojašnjavanje spomenute korelacije između primitivnoga i modernoga te istaknutih segmenata umjetničkoga djelovanja Pollocka i Beuysa potrebno je prije svega definirati pojmove poput šamanizma (duhovni put u kojemu glavnu ulogu ima šaman – pojedinac u društvu/plemenu koji primarno ima funkciju duhovnoga i tjelesnoga liječnika i koji se ističe po svojoj sposobnosti ulaska u stanje transa, komuniciranja sa svijetom duhova i općenito s drugim razinama postojanja) te spomenuti određene teorije, poput Jungova koncepta kolektivno nesvjesnoga, koje podržavaju i omogućavaju vezu između modernoga i primitivnoga doba.

Primarna namjera mogega izlaganja jest pojasniti kako primitivizam (koji se u ovome kontekstu nipošto ne smije shvatiti kao nešto negativno) i modernizam mogu biti i jesu povezani te pokazati utjecaj primitivnih kultura, praksi i vjerovanja na moderno doba. Dajući samo primjere iz vizualnih umjetnosti, koji su sami po sebi odabrani na temelju svoje relevantnosti i važnosti za ovu temu, izlaganje jednostavno nastojim što uže fokusirati, a da se pritom tema ne trivijalizira.

Ključne riječi: *šamanizam, obredi, umjetnost, Jackson Pollock, Joseph Beuys, primitivno, moderno*

Popis najvažnije korištene literature:

1. JACKSON W. RUSHING, Ritual and Myth: Native American Culture and Abstract Expressionism, u: *The spiritual in art: abstract painting 1890-1985*, (ur.) Edward Weisberger, Los Angeles: Abbeville Press, 1986.
2. JEŠA DENEGRİ, Dossier Beuys, Zagreb: DAF, 2003.
3. LEONHARD EMMERLING, Jackson Pollock: 1912.-1956., Köln: Taschen, 2007.
4. MICHEL PERRIN, Šamanizam, Zagreb: Kulturno informativni centar: naklada Jesenski i Turk, 2010.
5. MIRCEA ELIADE, Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy, London: Penguin, 1989.

KATARINA DUPLANČIĆ

studentica 1. godine diplomskoga studija povijesti umjetnosti i engleskoga jezika i književnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
kate_derp@live.com

Islamski ornament i srednjovjekovna Europa

Islam je jedna od tri najveće monoteističke religije na svijetu, a njezina znanost i umjetnost uvelike su potpomogle razvoju moderne medicine, arhitekture i filozofije. No, taj je utjecaj zbog povijesnih i kulturoloških situacija često zanemarivan. Uloga sakralne umjetnosti upravo je podržavanje duhovnoga života onih koji će se njome koristiti, a umjetnici tada imaju velik zadatak – približiti nam onostrano i sveto kroz nezgrapni medij materije, građevinskih materijala i nelomljivih konstrukcija. Raznolikost stilova i tehnika u muslimanskoj umjetnosti (primarno dekoraciji) izvrstan je primjer težnje za povezivanjem kozmičkoga kaosa s harmonijom i težnje za postavljanjem harmonije u prvi plan sveukupnoga umjetničkog stvaralaštva. Iako se islamski ornament prepoznaje u kaligrafiji, arabeskama i geometrijskim formama, posljednje dvije mogu se ujediniti u jedan apstraktni sustav motiva jer su čak i biljne forme arabeski zapravo stilizirane geometrijske forme – krugovi, izlomljene linije i spirale. Nepogrešiva harmonija vizualnoga muslimanskog izraza proizlazi iz uporabe simetrije i idealiziranih oblika.

Sam naziv rada zaslužuje kratko pojašnjenje, posebice vremenski period o kojemu govori. Različiti dijelovi Europe u različito vrijeme prihvaćaju gotičke, odnosno ranorenesansne umjetničke forme, pa će se tako u daljnjemu tekstu raspon pojava odnositi na razdoblje od dvanaestoga do kasnoga šesnaestog stoljeća (posebice kada bude riječi o područjima današnje Hrvatske i susjednim područjima). Asketski pristup islamske umjetnosti koji će se objasniti u radu ne označava prijezir prema osjetilnome svijetu, već bijeg od užitka u tim podražajima. Ovaj rad pružit će uvid u povijesni pregled odnosa između Europe i islama, u nastanak pojedinoga ornamentalnog sustava, u opis puta kojim je u kršćanskoj umjetnosti isti adaptiran te poneki vizualni primjer, a fokus će biti na geometrijskome ornamentu.

Druga razdioba u ovome radu odnosit će se na pojedine medije, odnosno na radove u *stuccu*, na slikarstvo na keramici i staklu te na umijeće izrade tepiha. Svaki od navedenih medija ima svoj par u europskoj umjetnosti te ćemo ih prepoznati u dekoraciji arhitekture, lončariji i samome slikarstvu koje nam danas svjedoči o prisutnosti i važnosti islamske kulture u Europi na prijelazu u moderno doba.

Ključne riječi: *islam, ornament, srednji vijek, keramika*

Popis najvažnije korištene literature:

1. DAVID G. ALEXANDER, The Guarded Tablet, u: *Metropolitan Museum Journal*, 1989., 199-207.
2. JOŠKO BELAMARIĆ, Freud u Splitu, Split: Ex Libris, 2006.
3. JOŠKO BELAMARIĆ, Studije iz starije umjetnosti na Jadranu, 2. svezak, Split: Književni krug, 2012.
4. JURGIS BALTRUŠAITIS, Il medioevo fantastico: Antichità ed esotismi nell'arte gotica, Milano: Gli Adelphi, 1973.
5. SILVIJA BANIĆ, Liturgijsko ruho (Galerija Klovićevi dvori, Zagreb), Zadar: Franjevačka provincija sv. Jeronima, 2011.

MAJA FLAJSIG

studentica 2. godine preddiplomskog studija povijesti umjetnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

mflajsig@ffzg.hr

Komikaze: subverzija i likovnost

Kroz izlaganje namjera mi je predstaviti rad, ideje i estetska načela *underground strip* skupine umjetnika Komikaze, koji svoje radikalne ideje predstavljaju suptilno, kroz istoimeni fanzin, odnosno strip magazin. Pritom ću se ponajviše osvrnuti na njihovu kritiku suvremenog poimanja stripa te eklekticizam stilova, usporedivši ih s modernim i postmodernim književnicima i likovnim umjetnicima.

Projekt nastao 2002. godine pod vodstvom akademske slikarice Ivane Armanini kao webzin stavlja naglasak na interakciju umjetnika i gledatelja, koje gotovo izjednačuje. Preko interneta strip je dostupan i besplatan svima te se stripom može izraziti svatko, a preko radionica u stalnoj organizaciji produbljuje se kontakt koji stvara novu generaciju umjetnika, akademskog obrazovanja ili bez njega. Zato se urednici i autori neprestano mijenjaju, bili oni s područja Balkana ili iz cijeloga svijeta. Ipak, par autora ostaju u stalnoj postavi: Ivana Armanini, Dunja Janković, Ena Jurov, Miro Župa, Igor Hofbauer Hofi, Vančo Rebac, ... Nadalje, skupina posebnu pažnju daje promatranju likovnosti, naspram prepričavanju sklonoj tradiciji 19. st.

Kroz prizmu nedavnog terorističkog napada na urede satiričnog časopisa *Charlie Hebdo*, želja mi je predstaviti strip kao medij u svojoj narativnosti i likovnosti, u povijesnom kontekstu shvaćenom kao adolescentska zabava, a ne kao oblik umjetnosti. Tako će ukratko biti ispričana povijest stripa, od protostripa u spiljama praljudi, preko kreiranja forme kakvu danas poznajemo krajem 19. st., zlatnom dobu stripa i superjunaka 20. st., pa do današnjeg eksperimenta i revolta izraženima kroz medij stripa. Naime, *Charlie Hebdo* ostaje spomenut u svjetlu utjecaja i širenja Komikaza, preporučivši javnosti strip-magazin, i objavivši jednog od autora. Na ovaj način želim skrenuti pozornost struci i javnosti na sjajan rad koji čine Komikaze već 13 godina, prepoznat u svijetu te nominiran za nagradu za najbolji alternativni strip u Angoulemeu, ali marginaliziran na domaćem terenu, kao i na samu formu stripa i što sve on može predstavljati.

Ključne riječi: *strip, Komikaze, Charlie Hebdo, underground, povijest stripa*

Popis najvažnije korištene literature:

1. *Komikaze*, br. 1, (ur.) Ivana Armanini, Zagreb: Godine nove, 2002.
2. *Komikaze*, sv. 2, (ur.) Ivana Armanini, Zagreb: Autonomna tvornica kulture, 2003.
3. MIDHAT AJANOVIĆ, *Karikatura i pokret*, Zagreb: Hrvatski filmski savez, 2008.
4. RANKO MUNITIĆ, *Strip, deveta umjetnost*, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa Art 9, 2010.
5. *Uvod u medije*, (ur.) Zrinjka Peruško, Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, 2011.

MELINDA HARLOV

2nd year, Phd candidate, Atelier Dept. for European Social Sciences and Historiography
Faculty of Humanities, Eötvös Loránd University

New emphases in heritage protection: Changing approaches of the UNESCO World Heritage Committee through a Hungarian case study

Hollókő, the first Hungarian World Heritage site (inscribed in 1987), is a perfect case study to investigate the changes in the theory, method and practices of architecture protection. The UNESCO World Heritage Committee with its specialized sections, such as ICOMOS and ICCROM, has worked to establish and spread the best practices of heritage management that would include architecture protection. This set of international institutions does not just generate knowledge and evaluate methods, but it incorporates the practical needs of the contemporary users (inhabitants) as well. Accordingly, looking at a World Heritage site and the transformations on it, based on the discourse of modernity and tradition, would lead to useful outcomes not only for the professionals, but for the local inhabitants of any heritage site. Not to mention the educational advantages of such research.

The internationally accepted status of the settlement is a result of the cooperation of local leaders and professionals. Via the success of Hollókő, Hungary became acknowledged by the international cultural heritage community. After the political change (Hungary became an independent democratic state in 1989), the new governmental focus on cultural heritage management was motivated by and also influenced the researched cultural heritage site. It became the number one tourist attraction, and the inhabitants have used this for their economic benefits. Besides all the positive outcomes, it has to be noted that the perception of the settlement and its transformation to a World Heritage site have been criticized in many aspects as well. Accordingly, this site represents a good case study to illustrate the changes of focus from the Venice Charta to the Nara Documents and to its most current additions.

In this paper the case study is going to be presented in the triple concept of theory-method-practice with the focus on different time sections such as before its protected status, at the time of receiving the World Heritage status, after the political change of the country, when the settlement's status was re-evaluated. The three identical time sections show three different stages on all levels (theory, method and practice) and would help to formulate fruitful and effective future steps not just for this particular site, but in general as well.

Key words: *UNESCO World Heritage Committee, Venice Charta, Nara document, pluralization of categories, Hollókő*

Main sources:

1. Conserving the Authentic. Essays in Honour of Jukka Jokilhetto, (ed.) Nicholas Stanley-Price, Joseph King, Rome: ICCROM Conservation Studies, 2009.
2. Enterprise and Heritage: Crosscurrents of National Culture, (ed.) Sylvia Harvey Corner, New York: Routledge, 1991.
3. Hollókő örökség, (ed.) Dobosyné Antal Anna, Kovács Dezső, Budapest: ICOMOS, 2013.
4. ICOMOS, International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964), accessed January 31, 2015., http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
5. ICOMOS, Nomination document of Hollókő, Budapest, 1987.

LEA HORVAT

studentica 3. godine diplomskoga studija povijesti umjetnosti i komparativne književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

lehorvat@ffzg.hr

Diskurzivno oblikovanje kauča u jugoslavenskoj popularnoj kulturi 1960-ih

Kauč je jedan od paradigmatičkih komada namještaja u jugoslavenskom stanu te se eksplicitno preporučuje za namještanje skućenih stambenih prostora u zgradama od industrijski prefabriciranih elemenata, tzv. tipu *Plattenbau* koji buja u 1960-ima. Služeći se primarnim izvorima iz polja popularne kulture (u prvom redu jugoslavenskim časopisima *Svijet*, *Elle* i *Bazar*, filmom *Moj stan* te priručnikom za vođenje domaćinstva *Knjiga za svaku ženu*) pokazat će stilske, kulturološke i ideološke konotacije upisane u reprezentacije kauča, njegovo simbolično, ali i praktično značenje u kontekstu Jugoslavije 1960-ih.

U prvom će se dijelu razmotriti modernistički etos, racionalističko razlaganje na funkcije i potraga za idealnom formom kauča u 1960-ima. U tom periodu kauč i elementi uza nj (naslonjač(i), stolić) postaju geometrijski strogi, četvrtasti, oštih bridova – protureakcija na zaobljene forme 1950-ih utjelovljene u paradigmatičkom asimetričnom stoliću u obliku bubrega. Kontrapunkt racionalističkim, strogo geometriziranim rješenjima bit će ekstravagantni dizajnerski ležaj predstavljen u *Bazaru* (8/1965.) koji je više zamišljen kao kuriozitet, poticaj čitateljskoj fantaziji nego kao praktična, realna mogućnost. Rad neimenovanog danskog dizajnera sastoji se od kompleksa metalnih šipki i crvenih jastuka ovalnoga presjeka te aludira na metaforiku kozmosa i bestežinskog stanja posebno popularnu u 1960-ima obilježenima ‘svemirskom utrkom’ SAD-a i SSSR-a.

Drugi će segment analizirati proizvodni moment – ponudu državne industrije iščitanu iz reklamne dionice spomenutih časopisa koja će se kompletirati „uradi sam(a)” taktikama, naputcima za izradu kauča u kućnoj radinosti. Industrijska logika efikasne i brze proizvodnje, odbacivanje dekorativnih elemenata koji usložnjavaju proizvodni proces, preslikava se u kućnu sferu i manualnu proizvodnju. Istovremeno, “uradi sam(a)” aktivnosti reakcija su na ograničenost tržišne ponude i kupovne moći stanovništva.

U trećem aspektu fokus će biti na ideološkim silnicama – od istiskivanja privatnosti zasebne roditeljske spavaće sobe do momenata demokratizacije, egalitarnosti inherentnih konceptu kauča, kako pokazuje povjesničar umjetnosti Martin Warnke u kulturnoj analizi toga fenomena. Prvi moment otvara pitanje složenog odnosa javne i privatne sfere u socijalističkom kontekstu, a potonji uvodi dijalog kako s demokratizacijskim silnicama, tako i s građanskom tradicijom.

Na primjeru kulturnopovijesne mikroanalize kauča u jugoslavenskim 1960-ima demonstrirat će se mogućnosti spajanja povijesti svakodnevice s antropologijom dizajna, pritom pledirajući za izvore iz sfere popularne kulture kao najpogodniji materijal za analitički pristup svakodnevici, posebice njezinim simboličkim i ideološkim slojevima.

Ključne riječi: kauč, 1960-e, jugoslavenska popularna kultura, Plattenbau

Popis najvažnije korištene literature:

1. DAVID CROWLEY, Warsaw Interiors: The Public Life of Private Spaces, 1949-65, u: *Socialist Spaces. Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*, (ur.) David Crowley, Susan E. Reid, Oxford/New York: Berg, 2002., 181-206.
2. DOMINIQUE KRÖSSIN, Wie mache ich's mir selbst? Die Zeitschrift *practic* und das Heimwerken, u: *Wunderwirtschaft. DDR-Konsumkultur in den 60er Jahren*, (ur.) Anette Kaminsky i dr., Köln/Weimar/Beč: NGBK, 1996., 160-165.
3. LESLEY JACKSON, The Sixties: Decade of Design Revolution, London: Phaidon, 1998.
4. MARIE-HELENE WICHMANN, Das Wohnen, Das Wohnzimmer, u: *Möblierte Vergangenheit, gelebte Gegenwart oder gewohnte Zukunft? Die Bedeutung und Nutzung der Dinge des Wohnbereichs und ihr Stellenwert im individualbiographischen Lebensverlauf*, Frankfurt am Main: Peter Lang Academic Research, 2012., 11-93.
5. MARTIN WARNKE, Zur Situation der Couchecke, u: *Stichworte zur "Geistigen Situation der Zeit", 2. Band: Politik und Kultur*, (ur.) Jürgen Habermas, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1979., 673-687.

ENVER KAZIĆ

student 4. godine diplomskoga studija historije umjetnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Sarajevu

enver.kazic@gmail.com

Digitalizacija kulturnog nasljeđa u Bosni i Hercegovini kroz primjer *Virtuelnog Muzeja sarajevskog atentata*

Digitaliziranje postaje vrlo bitan faktor 20. i 21. stoljeća još od pojave prvih tehnoloških uređaja koji omogućavaju lakše i brže korištenje informacijama. Možemo sa sigurnošću reći da je upravo digitaliziranje danas jedan od najvažnijih elemenata svjetske kulture te da svakim danom postaje više rasprostranjeno i unaprijeđeno. Praksa digitaliziranja postaje sve uspješnija s daljnim razvojem električnih/digitalnih uređaja, pa samim time i njene mogućnosti. Budući da je digitaliziranje prisutno u apsolutno svakom kontekstu modernog društva te se izvršava i u profesionalne i u privatne svrhe, moje izlaganje bi imalo zadatak da pokaže kako digitaliziranje izgleda u isključivo jednoj profesionalnoj branši – historiji umjetnosti. Kao student historije umjetnosti, znam da je od ogromnog značaja doći do dobrih i dosljednih reprodukcija ili digitaliziranih modela određenih umjetničkih djela (arhitektonskih, slikarskih, skulpturalnih i sl.) i to veoma brzo.

Bosna i Hercegovina sigurno nije vodeća država u digitaliziranju umjetničkih, nacionalnih dobara, ali od 2010. godine Elektrotehnički fakultet u Sarajevu u saradnji sa Katedrom za historiju umjetnosti Filozofskog fakulteta podstiče njen rad koji i dalje traje. Bitno je napomenuti da svaka vrsta digitalizacije ima svoje prednosti, ali i mane. S obzirom da se ona kao takva i dalje razvija, nije teško zaključiti da sa sobom nosi više prednosti nego nedostataka. Nijedna digitalizacija nije jednostavan proces. Ona se sastoji od više koraka, pogotovu kada pričamo o digitalizaciji muzeja ili galerija te sa sobom nosi i veliku odgovornost. Proces digitalizacije zahtijeva mnogo kompleksnih koraka za čiju su djelotvornost potrebni mnogi stručnjaci (profesori, kustosi, umjetnici, arhitekti i sl.) Prije svakog procesa bitno je napraviti plan digitaliziranja, a potom odrediti neophodne tehnike koje će dovesti do uspješnog ostvarenja. U branši historije umjetnosti najčešće se koriste tehnike profesionalnog fotografisanja, laserkog skeniranja i 3D kompjuterskih programa.

Koji su to razlozi za digitalizaciju? Njih ima puno, ali onaj najbitniji svakako jeste univerzalna dostupnost, ne samo stručnjacima, već apsolutno svakoj individui bez obzira na njeno/njegovo zanimanje i interese.

Osim što digitalizacija i njezine raznorasne kompjuterske tehnike mogu da omoguće rekonstrukciju nekog nacionalnog dobra koje već postoji, također je uz pomoć dobrih stručnjaka moguće rekonstruisati spomenik koji ne postoji na originalnoj lokaciji. Da bi projekat ispio što originalniji, potrebno je i duboko analizirati određeno nacionalno dobro (obično putem fotografija) te prikupiti sve podatke o njegovoj lokaciji i izgledu. Projekat „Virtuelni Muzej sarajevskog atentata” uspješno je digitaliziran. Osim digitaliziranja njegovog arhitektonskog

izgleda digitalizirani su i njegovi eksponati te što je najzanimljivije, nekadašnji spomenik posvećen Ferdinandu i Sofiji Kotek koji je stajao na uglu mosta Latinska ćuprija. Od velike pomoći za digitaliziranje ovog projekta bile su fotografije koje se nalaze u fundusu Muzeja Sarajeva.

Ključne riječi: *digitaliziranje, kulturno nasljeđe, virtuelni muzej, 3D, spomenik, lasersko skeniranje*

Popis najvažnije korištene literature:

1. CHING-CHIH CHEN, HOWARD D. WACTLAR i dr., Digital imagery for significant cultural and historical materials: an emerging research field bridging people, culture, and technologies, u: International Journal on Digital Libraries, br. 5/vol. 4, 2005., 275-286.
2. DRAŽEN KOTROŠAN, AZRA BEČEVIĆ-ŠARENKAPA, Stanje, problemi i pravci u digitalizaciji muzejske građe Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Seminarski rad u sklopu Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Web. <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2031/014%2520KOTROSAN%2520I%2520DR.pdf?sequence=1>
3. INES BLUM, Digitalizacija u narodnoj knjižnici na primjeru Narodne knjižnice Petar Preradović u Bjelovaru, Diplomski rad Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2013., <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4401/1/56BOL.pdf>

ANA KNEŽEVIĆ

studentica 4. godine preddiplomskoga studija istorije umetnosti

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

knezevic.ana93@gmail.com

Umetnost na točkovima: BMW umetnička kolekcija

Rad predstavlja pregled umetničke kolekcije BMW automobila, koja se još uvek stvara, a svoju tradiciju ima od 1975. godine, kada je Erve Pulen (Herve Poulain), vozač trkačkih automobila i veliki kolekcionar umetničkih dela, osmislio koncept *umetničkog automobila*. Težeći da spoji brzinu, koja je imala gotovo presudnu ulogu u umetničkom stvaranju još od pojave futurista, i savremenu umetnost, Pulen je za oslikavanje prvog BMW automobila pozvao Aleksandra Kaldera (Alexander Calder). Do 2010. godine, na umetničkoj BMW kolekciji radili su Frenk Stela (Frank Stella), Roj Lihtenštajn (Roy Lichtenstein), Endi Vorhol (Andy Warhol), Robert Raušenberg (Robert Rauschenberg), Ester Malangu (Ester Mahlangu), Dženi Holcer (Jenny Holzer), Džef Kuns (Jeff Koons) i mnogi drugi. Na osnovu poznavanja likovnog izraza ovih umetnika jasno je da je svako od njih površinu automobila tretirao kao platno ili slobodan prostor na kome je moguće ostvariti umetničko delo, te je svaki automobil vizuelno prepoznatljiv kao deo njihovog već izgrađenog stilskog jezika. Radeći na ovim projektima, umetnike je inspirisala najviše brzina, kao jedna činjenična datost, ali i sam dizajn različitih modela BMW automobila, odnosi industrije, dizajna, umetnosti i prirode, kritike savremenog doba, kao i mogućnosti da se na opni automobila predstave različiti motivi i tehnike tradicionalne umetnosti naroda Afrike i Australije.

Danas smešteni u BMW muzeju u Minhenu, umetnički automobili su bili korišćeni i u trkama reklamirajući na određeni način slike koje na sebi nose. S jedne strane, automobili je omogućio umetnosti da se *ubrza*, dobije točkove i postane pristupačnija, dok je, s druge strane, umetnost *usporila* trkačke automobile i smestila ih u muzej, gde postaju predmet drugačije pažnje javnosti od one uobičajene, gde postaju jedan svojevrsni *object d'art*. Interakcija umetnosti i industrije postoji od samog nastanka industrije, u vidu kritike, divljenja, korišćenja jedne u svrhu druge, i obratno, ali upravo ovakva simbioza umetnosti, dizajna i industrije postavlja pitanja granica umetničkog dela i same slike u vremenu kada je smrt slikarstva već preživljena, kada se redefiniše podloga i plastični medijum koji nosi vizuelnu poruku, kao i pitanja primenjenih umetnosti, umetničkih predmeta koja pod težinom umetničkog dela funkcionišu ili pak dobijaju novu funkciju izloženi u muzeju. Nedovoljno promišljana u istoriji umetnosti, kolekcija umetničkih BMW automobila, na ovaj način posmatrana stoji na razmeđu pokretnih muzeja/izložbi, koji u svakom trenutku mogu da nestanu, zbog svoje primarne funkcije, i statičnih muzejskih predmeta, koji u tom slučaju žrtvuju svoju primarnu funkciju transformišući se u medij koji na sebi nosi i ističe umetničko delo.

Ključne riječi: *umetničko delo, BMW, industrija, dizajn, slika, muzej*

Popis najvažnije korištene literature:

1. "Welcome Home BMW Art Cars", BMW, travanj 2014., <http://en.bmw-art-cars.de/>
2. HAL FOSTER, YVE-ALAIN BOIS i dr., Art Since 1900: Modernism, Antimodernism, Postmodernism, London: Thames and Hudson, 2004.
3. PIERRE LAMARD, NICOLAS STOSKOPF, Art et industrie : XVIIIème-XXIème siècle, Pariz: Editions Picard, 2013.

IVAN KOKEZA

student 1. godine diplomskoga studija povijesti i povijesti umjetnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

ivan_kokeza@hotmail.com

Politički stavovi Ivana Meštrovića u kontekstu prve Jugoslavije

Oblikovanje Meštrovićeve političke misli započinje u Otavicama, a odvija se pod utjecajem seoskoga načina života i epske narodne poezije. Postupnim stjecanjem društvenoga ugleda, kipar postaje zagovornik integralnoga jugoslavenstva. Stoga se priključuje umjetničkim skupinama s ideološkim predznakom, poput Lede i Medulića. Stupa, također, u vezu sa srpskom dinastijom Karađorđević, a okružuje se i češkim nacionalistima te inozemnim pobornicima budućeg državnog projekta. U razdoblju Prvoga svjetskog rata nalazi se pod budnim okom agenata, radeći kao član Jugoslavenskoga odbora i održavajući izložbe pod parolom ujedinjenja. Iako rješenje jugoslavenskoga pitanja vidi u rušenju Austro – Ugarske Monarhije, Meštrović sve više pokazuje otklon od integralnoga programa prema federalnom uređenju. Zabrinjavaju ga mišljenja pojedinih srpskih političara i jačanje talijanskoga imperijalizma, a češće spominje hrvatski individualitet i pravo na ravnopravnost. Konačnom uspostavom versajskoga poretka, pogoršavaju se odnosi na relaciji s Beogradom. Međusobno nepovjerenje vremenom se pojačava te rezultira redovitim verbalnim okršajima. Ipak, privrženost kraljevskoj dinastiji ne jenjava sve do skupštinskoga atentata i Radićeve smrti 1928. godine. Tada Meštrović, preko javnoga tiska, zagovara reviziju ustava, demokraciju i parlamentarizam. Diktatura Aleksandra Karađorđevića i njegova smrt u Marseilleu 1934. godine potiču dodatno ogorčenje, uz snažniji rast naklonosti prema Mačeku. Pred početak Drugoga svjetskog rata razočarani kipar nalazi se u sukobu s većinom srpskih političara. Istodobno, pomiče se prema autonomnom hrvatskom korpusu, sluteći totalitarnu katastrofu u nastajanju.

Rad, temeljen na ovdje sažetim kretanjima, ne polazi isključivo od Meštrovićevih političkih uvjerenja, već razmatra i umjetničke radove nastale u tom kontekstu. Počevši od Habsburške Monarhije, preko ratnih zbivanja, do nastanka i raspada nove državne strukture – cilj je prikazati razvoj političkih stavova i njihov odnos prema tadašnjim događajima i ličnostima. Naposljetku, vrijedi napomenuti kako Meštrovićeve *Uspomene na političke ljude i događaje*, koje uzimamo kao polazište, predstavljaju aktualna svjedočanstva. Perspektiva njihova autora, podložna je kritici i nije sasvim pouzdana, ali može biti pokazatelj razmišljanja u burnim povijesnim vremenima.

Ključne riječi: *Ivan Meštrović, politika, Jugoslavija*

Popis najvažnije korištene literature:

1. DRAGICA HAMMER TOMIĆ, Jugoslavenstvo Ivana Meštrovića. Zagreb: Srednja Europa, 2011.
2. DUŠAN BILANDŽIĆ, Hrvatska moderna povijest. Zagreb: Golden marketing, 1999.
3. IVAN MEŠTROVIĆ, Uspomene na političke ljude i događaje. Zagreb: Matica hrvatska, 1993.
4. MARIA MEŠTROVIĆ, Život i djelo Ivana Meštrovića. Zagreb: Matica hrvatska, 2011.

IVA LEKOVIĆ

Studentica 5. godine preddiplomskoga studija istorije umetnosti

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ivalekovic@gmail.com

Pojmovno slikarstvo i *noema* Gere Urkoma

Gergelj Urkom predstavlja jednu od ključnih ličnosti beogradske umetničke scene sedamdesetih godina i predstavnik je onih umetničkih shvatanja podvedenih pod širi termin *Nova umetnička praksa*. Na beogradsku umetničku scenu stupa krajem šezdesetih kao jedan od članova neformalne grupe šestoro autora iz Studentskog kulturnog centra (Raša Todosijević, Zoran Popović, Marina Abramović, Gergelj Urkom, Era Milivojević, Neša Paripović), kolokvijalno nazivane i *Oktobar 72*, čija je umetnost pravila radikalni otklon od tada ideološki podobnog „umjerenog modernizma". Urkomov rad zauzima važno mesto u umetničkom kontekstu ovih prostora. Utemeljenje njegovog pristupa možemo tražiti u iskustvu konceptualne umetnosti, čiji zadatak „jeste da mentalni i konceptualni proces pretpostavi operaciji subjekta umetnika, kako bi se time potvrdila primarnost koncepta" (CELANT, 1970), ali ujedno i u usredotočenosti na pitanja forme, pri čemu treba naglasiti da konceptualno djelo nije lišeno postupka materijalizacije. Njegova izjava „*Ja pokušavam da osmislim, a ne da naslikam sliku.*“, eklatantni manifest njegovog stvaralaštva, odražava jedno shvatanje umetnosti kao *mentalne operacije*.

U umetnikovim izjavama često se susrećemo sa epitetom *mentalno* koji upućuje na izuzetno misaoni karakter njegove umetnosti, koji se zasniva na prethodno utvrđenim mentalnim i konceptualnim propozicijama. Urkom kreira, ili generiše (ŠUVAKOVIĆ, 2007), pojmovo slikarstvo (DENEGRI, 2005). Teorijski izuzetno potkovan, on objašnjava svoj rad i uvodi pojmove kojima ćemo se baviti u izlaganju: „pred-ideje“, „osmišljene slike“, „refleksivno slikarstvo“, „slika kao slika“, „propozirano slikarstvo“, „noema“. I svojim umetničkim izjavama (*artist's statement*) i izvanumetničkim tvrdnjama, kojima objašnjava sopstveni rad – Urkom izražava određene strukturalističke pozicije, odnosno promišljanja i saopštavanja koja se kreću područjem strukturalističke semantike slikarskog/umetničkog jezika.

Ono što ćemo razmatrati u ovom radu jeste ontologija i semantika pojmova i termina koje Urkom koristi, kao i pozicioniranje tih konceptualnih premisa u kontekst suvremene umetnosti i teorije umetnosti, naročito one nakon '68. godine, uklapajući i upoređujući njegov rad na tom polju sa sličnim idejama u internacionalnom okviru (J. Kosuth, Le Witt). Među navedenim pojmovima fundamentalno mjesto zauzima termin *noema* te ćemo najveću pozornost obratiti na ovaj filozofski pojam.

Ključne riječi: *Gergelj Urkom, konceptualna umetnost, noema*

Popis najvažnije korištene literature:

1. JEŠA DENEGRİ, Monograph Gera Urkom, Vienna: Macura; Beograd:Cicero, 2005.
2. JEŠA DENEGRİ, Razlozi za drugu liniju, Novi Sad: MSUV, 2007.
3. MIŠKO ŠUVAKOVIĆ, Konceptualna umetnost, Novi Sad: MSUV, 2007.
4. *Radikalna apstrakcija: Apstraktno slikarstvo i granice prikazivanja*, prir. dr. Nikola Dedić, dr. Ješa Denegri i dr. Miško Šuvaković, Beograd: Službeni glasnik, 2013.
5. UMBERTO ECO, Kultura, informacija, komunikacija, Beograd: Nolit, 1973.

TRANSFORMACIJE POVIJESTI UMJETNOSTI

Njemački povjesničar umjetnosti Hans Belting objavio je 1983. knjigu vrlo znakovitoga naslova – „Kraj povijesti umjetnosti?“. Ono što lako upada u oči to je upitnik u naslovu koji će u drugome izdanju (München, 1995.) biti izostavljen, baš kao i u svim kasnijima, kako njemačkim izdanjima, tako i u brojnim prijevodima. U predgovoru izdanja iz 2002. autor ističe kako govoriti o kraju ne znači da je sve završeno, nego je to prije zahtjev za promjenom diskursa. Odnosno, pojasnit će to još bolje kada kaže da govori o kraju određenog artefakta nazvanog povijest umjetnosti polazeći od toga da se igra nastavlja na drugi način. Zapravo, uopće nije neobično vidjeti kako je znanost povijesti umjetnosti dovršila svoj vijek, ukoliko je odavno uvriježeno govoriti o kraju umjetnosti i kraju povijesti, odnosno o smrti umjetnosti i o postpovijesnome vremenu. Ono što se još uvijek predaje na sveučilištima širom svijeta pod nazivom povijest umjetnosti, a izvjesno je da će tako vjerojatno u skoroj budućnosti i biti, ima relativno kratak vijek trajanja, jedva nekih stotinu i pedeset godina. Dakako, nećemo ići do Vasarija i Winckelmanna, Goethea i Morellija, dovoljno je da kao početak onoga što još uvijek ima rezonancije u današnjoj nastavi povijesti umjetnosti krenemo od Bečke škole, od utemeljitelja Rudolfa von Eitelbergera (1817.-1885.), a još bolje od Franza Wickhoffa (1853.-1909.), Aloisa Riegla (1858.-1905.), Josefa Strzygowskog (1862.-1941.), Maxa Dvořáka (1874.-1921.) i Juliusa von Schlossera (1866.-1938.). Metode koje su inicirane i artikulirane u ovome krugu velikih znanstvenika, do kraja će ipak razviti Švicarac Heinrich Wölfflin (1864.-1945.) koji je u svoje temelje uključio i komponente svojeg zemljaka Jakoba Burkhardta (1818.-1897.). Ono što je predstavljalo ključni pojam na kojemu se gradila ova škola povijesti umjetnosti, bilo je isticanje forme. Forma je, osobito Wölfflinu, bila temeljno polazište interpretacije umjetničkoga djela. Nije, međutim, trebalo dugo pa da se pojave oponenti koji su vlastitim argumentima relativizirali ulogu forme i isticali neke druge aspekte kako bi iz umjetničkoga djela iščitavali mnogo dublje i kompleksnije sadržaje. U prevladavanju forme, a uključivanju u interpretaciju umjetničkoga djela građe iz različitih disciplina, od psihologije do astrologije, od magije do odjeće, arhivskih dokumenata, kao što su pisma i ugovori - to je bio humus na kojemu je Aby Warburg (1866.-1929.) izgradio potpuno originalnu metodu iz koje će se razumijevati čudesna slojevitost umjetnosti i pojedinačnog umjetničkoga djela. Warburgova je metoda prozvana ikonologija, a uz Fritza Saxla (1890.-1948.) osobito će Erwin Panofsky (1892.-1968.) i Ernst H. Gombrich (1909.-2001.) razvijati ikonologiju unoseći u nju i nove, vremenu adekvatne supstancije.

U vrijeme kada Warburg, a osobito mladi Panofsky tumače da forma nipošto nije glavni nositelj značenja umjetničkoga djela, forma će se početi fizički razgrađivati, relativizirati, pa i nestajati na primarnome terenu, a to je umjetnička produkcija. Istina, nijedan od velikih predstavnika ikonološke škole povijesti umjetnosti nije se bavio tom umjetnošću koja je na

radikalan način raskrstila s formom, a činili su to umjetnici avangarde s početka 20. stoljeća. Marcel Duchamp i umjetnici dade bit će predmetom izučavanja povjesničara umjetnosti tek nekoliko desetljeća kasnije. Međutim, Warburg je nakon izučavanja Firenze iz doba Medicejaca otišao na američki kontinent te u Novom Meksiku izučavao kultne običaje Pueblo Indijanaca, naroda koje je Zapad smatrao primitivnim i nedostojnim znanstvenog diskursa kojim se tumačila umjetnost izrasla iz europskoga tla. Nekako u isto vrijeme, a na umjetničkome području, Picasso, Matisse i drugi predstavnici umjetničkih avangardi ugrađivat će ritualne i magijske predmete takozvanih primitivaca u svoje djelo i po prvi puta uspostaviti konkretan suživot dviju do tada nedodirljivih tradicija – one, koja počinje s antičkim Grcima, i druge divlje koju su za vlastite običaje radili pripadnici plemena iz Afrike, Oceanije, Australije itd.

Dvadeseto je stoljeće, kao niti jedno drugo, širilo teritorij umjetnosti, i to ne samo u geografskome smislu. Ubrzani razvoj tehnike proizvodio je nove medije, umnažao vizualne sadržaje, a brisao granice u društvenom smislu i radikalizirao političke promjene. To, u biti krajnje kaotično stanje, zahtijevalo je da se umjetnost tumači na nov način. Hiperprodukcija artefakata, drastične i ubrzane mijene koje su se događale tijekom čitavoga stoljeća na svim područjima utjecali su na kritiku i teoriju umjetnosti, pa shodno tome i na povijest umjetnosti. Velike socijalne i političke promjene razbijale su stereotipe i to se jasno prenosilo na teren umjetnosti i povijesti umjetnosti, teren koji je vremenom toliko relativizirao svoje granice, da su one postale jedva vidljivima. Od sedamdesetih godina 20. stoljeća stvaraju se novi modeli rodno-političkih diskursa, pa kroz feminističke studije nastaje potpuno nova teorija i povijest umjetnosti zasnovana na rodnim razlikama. Također, sve se više kroz ubrzanu prevlast novih medija jasno raspoznaje da umjetnost više nije u središtu zbivanja. Štoviše, izbrisan je okvir koji umjetničkome djelu garantira povlaštenu poziciju. Novo tumačenje vizualnih fenomena iziskuje njihovo arhiviranje i razmatranje kao relevantne građe iz koje se stvaraju novi narativi, a to znači da se konstruira jedna sveobuhvatna povijest vizualne kulture. U svim tim transformacijama stoga i ne čudi govor o kraju discipline koju konvencionalno nazivamo poviješću umjetnosti.

MAJA MARKOVIĆ

studentica 1. godine master studija za istoriju moderne umetnosti

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

majamiu@yahoo.com

Savremena umetnost postjugoslovenskog perioda – migracija i umetnost kao dokumentovanje života

Proučavanje uticaja prinudnih ili dobrovoljnih migratornih kretanja na savremenu umetnost postjugoslovenskog perioda će biti u fokusu ovog rada. Kao pojava koja postaje izražena tokom poslednje decenije 20. veka na prostoru bivše Jugoslavije, migracija je našla svoje uporište u radovima umetnica i umetnika koji su ovaj fenomen ispitivali kroz lična iskustva. Političko, društveno, ekonomsko i duhovno stanje kao i izbijanje građanskog rata, u poslednjoj deceniji 20. veka u okviru SFRJ, će usloviti velike migracije na prostoru bivše Jugoslavije i emigraciju ka zemljama Zapadne Evrope. Ovakav trend će biti vidljiv tokom cele decenije, a nastaviće se i ulaskom u 21. vek. Migracija kao i emigracija i nomadizam će postati datost koja nije bila samo nužna za fizički ugroženo stanovništvo, već i za intelektualce koji se nisu mogli poistovetiti sa politikom, destrukcijom i krizom vrednosti.

Nove države nastale raspadom SFRJ koje su za sobom ostavile socijalizam, ušle su u tranzicijski period na putu ka neoliberalizmu i društveno-političkim uređenjima po modelu zapadnoevropske demokratije. Umetnost u ovim novim državama, čiji je proces formiranja trajao tokom poslednje decenije 20. veka i nastavio se u prvim godinama 21. veka, transformiše oblike postmodernizma karakteristične za umetnost devete decenije 20. veka i paralelno pokazuje karakteristike savremene umetnosti poput onih koje izdvaja Terry Smith: prikazivanje sveta, glocalizam, politizacija umetnosti, planetarnost, afekti doba, heterogenost. Pluralizam umetničkih izraza, individualnost, korišćenje primarnih materijala pri realizaciji umetničkih objekata kao i različiti oblici umetničkog aktivizma (konceptualno, medijski, formalno) su obeležili ovaj period. Kritički tretaman stvarnosti nije izostajao.

U istraživačkom smislu me zanima da otkrijem i prikažem one umetnice i umetnike i njihove radove koji su tematski vezani za problem migracije. Rad će biti baziran na studijama slučaja koje će okupiti umetnike i umetnice sa prostora bivše Jugoslavije koji su se bavili temom emigracije i nomadizma kao što su to u Srbiji bili Tanja Ostojić i Mrđan Bajić, zatim Breda Beban sa svojim odrastanjem po celoj SFRJ i konačnom emigracijom, u Hrvatskoj Davor Konjikučić, Andreja Kulunčić, Margareta Kern, u BiH Maja Bajević i dr.

Fragmentarnu strukturu rada uslovljava i sama priroda savremene umetnosti jer je ona sama, kako na to upućuju Boris Groys, Anton Vidokle, Terry Smith i mnogi drugi, fragmentarna, izlomljena, ne-cela, decentrirana, promenljivih pozicija. Značaj, značenja, i efekte savremenih umetničkih praksi nemoguće je razumeti bez poznavanja savremenih teorijskih platformi poput poststrukturalističkih teorija ideologije, subjekta, roda, moći ili onih razmatranja koja svoje

zaključke temelje na ovim platformama. Stoga će pristup obradi ove teme nužno biti interdisciplinaran.

Ključne riječi: *migracija, emigracija, nomadizam, postjugoslovenski prostor, savremena umetnost*

Popis najvažnije korištene literature:

1. IRIT ROGOFF, *Terra infirma*, New York: Routledge, 2000.
2. TANJA OSTOJIĆ, PAMELA ALLARA i dr., *Integration Impossible?: The Politics of Migration in the Artwork of Tanja Ostojić*, Berlin: Agrobooks, 2009.
3. TERI SMIT, *Savremena umetnost i savremenost*, Beograd: Orion art, 2014.
4. ZORANA DOJIĆ, JELENA VESIĆ, *Političke prakse (post)jugoslovenske umetnosti*, Beograd: Prelom kolektiv, 2010.

ANDELKO MIHANOVIĆ

student 1. godine diplomskoga studija povijesti umjetnosti i engleskoga jezika i književnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
andelkomihanovic@gmail.com

Robert Frangeš Mihanović – novine i pomaci u modernome hrvatskom kiparstvu

U ovome izlaganju predstavljaju se rezultati jedanaestomjesečnoga istraživanja opusa Roberta Frangeša Mihanovića i zbivanja u hrvatskim likovnim umjetnostima „oko 1900.“, odnosno krajem devetnaestoga i u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća. Povjesničari umjetnosti i književnosti nisu se složili oko točne godine početka hrvatske likovne „moderne“, pa se tako u raspravama o njoj spominju godine 1895., 1897. i 1898., što se obrazlaže u izlaganju. Budući da Robert Frangeš Mihanović umire 1940. godine, istraživanja i obrada materije završavaju radovima nastalima u tridesetim godinama dvadesetoga stoljeća. U spomenutom razdoblju u hrvatskoj se likovnosti događaju stilovi i promjene sukladni onima na tadašnjim europskim scenama. Europsko se kiparstvo tada budi iz teške i duboke, gotovo stoljetne krize. Okvirna premisa ovoga izlaganja jest da je ovaj umjetnik imao ključnu ulogu u formaciji modernoga hrvatskog kiparstva i da je svojim opusom unio očigledne novosti i promjene u hrvatsko kiparstvo s kraja devetnaestoga i u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća. Svrha je izlaganja sintetizirati i sistematizirati znanja i stručne poglede na hrvatsku skulpturu spomenutoga razdoblja i doprinijeti vrednovanju uloge kipara Mihanovića u stvaranju i razvoju moderne skulpture u Hrvatskoj.

Metodologija kojom sam se poslužio u pripremi izlaganja temelji se na iščitavanju i interpretaciji znanstvene i stručne literature koja se poglavito bavi opusom Roberta Frangeša Mihanovića i situacijom na umjetničkoj sceni u Hrvatskoj „oko 1900.“ Najveći izvor činjenica i analiza proizlazi iz biografije Roberta Frangeša Mihanovića autorice Zdenke Marković te iz opsežne studije, knjige istoimenoga naziva povjesničara umjetnosti Ive Šimata Banova; one su pružile smjernice za istraživanje i uputile na daljnju relevantnu literaturu (knjige i članci Grge Gamulina, Ane Adamec, Milana Pelca, Božidara Gagre, Miodraga Protića, Ota Bihaljija-Merina i ostalih).

Izlaganje je strukturirano u nekoliko segmenata. Nakon uvoda je izložena materija koja se bavi krizom kiparstva u Europi i Hrvatskoj u devetnaestome stoljeću, nakon čega se obrađuju početci hrvatskoga modernog kiparstva (Rendić, Mihanović, Valdec) te se donosi jedno vrednovanje kipara Ivana Meštrovića u odnosu na Roberta Frangeša Mihanovića, i to prevalentno kroz kritiku Antuna Gustava Matoša. Prikazuje se kontekst „uspavane“ i nedovoljno aktivne hrvatske kiparske scene druge polovice devetnaestoga stoljeća, prijelaza s devetnaestoga stoljeća na dvadeseto, ali i stanje u hrvatskome kiparstvu u prvim desetljećima dvadesetoga stoljeća. U ovome dijelu izlaganja posebno ću analizirati i istaknuti karakteristike Mihanovićeva stvaralaštva u odnosu na prethodnika mu Ivana Rendića, ali i suvremenika Rudolfa Valdeca,

kako bih pokušao odgovoriti na pomalo nezahvalno pitanje: koji je umjetnik prvi ili bolji? Treći dio izlaganja obrađuje Mihanovićeva djela nastala prije 1895. godine koja se inače uzima kao početak književne moderne u Hrvatskoj. Ovdje ću pokazati kojim je od tih djela i uolikoj mjeri kipar Frangeš Mihanović unio novine i pomake u hrvatsku skulpturu i prije konvencionalnoga početka hrvatske likovne „moderne“. U četvrtome dijelu na primjerima se obrazlaže pojam simbolizma u opusu Roberta Frangeša Mihanovića te novine i pomaci koje je u obliku simbolizma kipar unio u hrvatsko kiparstvo. Na isti način opisuju se impresionističke odnosno secesijske novine koje Robert Frangeš Mihanović u eozoiku „likovne moderne“ svojim djelima unosi u polje hrvatske skulpture. Nadalje ću prikazati sitnu plastiku ili medaljerski rad Roberta Frangeša Mihanovića i spomenuti Frangešova dostignuća te njihove odjeke u inozemstvu. Bavit ću se animalistikom ovoga kipara i argumentirano testirati dosad prevladavajuću premisu o Branislavu Deškoviću kao ocu moderne hrvatske animalistike te se referirati na novine u ceterijalnoj plastici koje generira Robert Frangeš Mihanović.

Zaključak ovoga izlaganja jest da su novine i pomaci koje je Robert Frangeš Mihanović unio u hrvatsku modernu skulpturu svojom kvalitetom, kvantitetom i raznolikošću nadasve monumentalnoga karaktera te da kao takve paradigmatiski inauguriraju ovoga kipara kao ključnoga konstituenta u procesu stvaranja modernoga hrvatskog kiparstva.

Ključne riječi: *Frangeš, Mihanović, moderna, kiparstvo*

Popis najvažnije korištene literature:

1. ANA ADAMEC, Hrvatsko kiparstvo na prijelazu stoljeća, Zagreb: Denona, 1999.
2. BOŽIDAR GAGRO, Hrvatska skulptura građanskog perioda, u: *Jugoslavenska skulptura 1870-1950*, Beograd: MSU, 1975.
3. GRGO GAMULIN, Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća, Zagreb: Naklada Ljevak, 1999.
4. IVE ŠIMAT BANOV, Robert Frangeš Mihanović: Prilog povijesti modernoga hrvatskoga kiparstva, Zagreb: Art studio Azinović, 2005.
5. ZDENKA MARKOVIĆ, Frangeš Mihanović: Biografija kao kulturno-historijska slika jedne epohe hrvatske likovne umjetnosti, Zagreb: Izdavački Zavod Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, 1954.

VALENTINA PERIŠIĆ

studentica 1. godine diplomskoga studija filozofije i povijesti umjetnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

valentina.perisic@hotmail.com

Performativni opus Antuna Maračića u društveno-političkim zbivanjima 80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća

U svojem izlaganju baviti ću se problematikom performativnoga opusa multimedijalnoga umjetnika Antuna Maračića (1959. –) pri čemu ću se osvrnuti na nekoliko perspektiva u spomenutoj tematici.

Za početak ću istražiti, iznijeti i analizirati danas nepoznat Maračićev performativni opus s obzirom na društvene i političke problematike 80-ih i 90-ih godina prošloga stoljeća koje su bile glavni okidač njegova umjetničkog djelovanja.

Antun Maračić prisutan je u hrvatskoj likovnoj sceni gotovo četrdeset godina kao jedna od ključnih osoba umjetničkoga medija, pri čemu njegovo djelovanje možemo promatrati iz svih sfera likovno-umjetničke djelatnosti. Akcije i performansi spomenutoga umjetnika nastali između 1978. i 1995. godine vrijedan su doprinos hrvatskoj performativnoj umjetnosti, no o njima se malo toga zna. Ključni performansi kao što su „Umjetnik radi 8 sati dnevno“, „Lumpenkünstler – Travestit“, „All right, look at my shoes“, „Mu!“ i drugi iskazuju umjetnikov doživljaj vremena u kojemu djeluje te prikazuju socijalnu sliku Hrvatske 20. stoljeća. Budući da se radi o 13 akcija i performansa koji nisu dio suvremene literature, jedan od ciljeva ovoga izlaganja jest istražiti i iznijeti umjetnikovu stranu priče kao nakanu i cilj njegova performativnog djelovanja, pri čemu je jedna od nakana doprinijeti informiranju javnosti i struke o nezabilježenome opusu važne osobe suvremene umjetnosti u Hrvatskoj.

Ono što je snažno utjecalo na Maračićev umjetnički izričaj društvene su i političke situacije u tadašnjoj Jugoslaviji. Tu se, između ostalog, radi i o jačanju Miloševića, srpskih radikala i Velikosrpske ideje, represije nad albanskim stanovništvom na Kosovu te, naposljetku, o Domovinske ratu.

Uz to u kontekstu društveno-političkih zbivanja nastaje Maračićev egzistencijalizam koji postaje jedna od temeljnih pretpostavki njegova umjetničkog razmišljanja, pri čemu umjetnik u svojem umjetničkom djelovanju radikalnim postupcima inzistira na pridavanju velike važnosti najbanalnijim činjenicama, iznoseći pritom egzistencijalne tjeskobe i mučnine. S obzirom na to da je takav egzistencijalizam neizostavan dio spomenutoga umjetničkog izričaja, analizirat će se i prikazati njihov utjecaj na umjetnikov performativni opus.

Krajnji je cilj izlaganja prikazati nepoznati opus Antuna Maračića kao važnoga umjetnika suvremene umjetnosti u Hrvatskoj te kao zaključak naglasiti važnost performativne umjetnosti u kontekstu društveno-političkih zbivanja.

Ključne riječi: *Antun Maračić, politika i društvo, performans, egzistencijalizam*

Popis najvažnije korištene literature:

1. ANTUN MARAČIĆ, *Ispražnjene zlatarne 1991 - 2000*, Zagreb: Moderna galerija, 2000.
2. ANTUN MARAČIĆ, *Ispražnjeni okviri iščezli sadržaji 1991 - 1994*, Zagreb: Idea Imago, 1996.
3. *Filozofski leksikon*, (ur.) Stipe Kutleša, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012.

U traganju za nacionalnim stilom: osjeća li se „nacionalno“ u djelima umjetnika Schiavona?

Povijesno-umjetnička teorija stoljećima pokušava odgovoriti na pitanje mogu li se životi pojedinih umjetnika i nastanak njihovih umjetničkih djela objašnjavati faktorima inherentnim povijesti vizualnih prikaza, ili njihovo objašnjenje treba potražiti u njihovom društvenom, političkom i kulturalnom kontekstu, među ostalim u njihovom porijeklu.

Od 15. stoljeća do danas u historiografiji posvećenoj slavnim likovnim umjetnicima porijeklom s istočne obale Jadrana nazvanim po protonacionalnoj zajednici Schiavoni (kao što su Ivan Duknović, Julije Klović i Andrea Meldola) često nalazimo na interpretacije njihova umjetničkog izraza temeljene na ideologemima i stereotipovima o Skjavanima, Hrvatima i Dalmatincima. To su stereotipovi o kolektivnoj osobnosti, rasnim društvenim i kulturnim osobinama navedenih nacionalnih/regionalnih zajednica koji predstavljaju socijalne tvorevine, a rađaju se iz raspoloživog fluktuirajućeg repertoara osobina. S tim u vezi, autorica će se pokušati u referatu ukratko predstaviti tko je, kada i zašto u historiografiji pojedine umjetnike zvane Schiavoni opisivao kao potomke barbara, one čija umjetnost odražava snagu i slavenski temperament, tko kao Mediterance ili Jadrance, a tko ih je, kada i zašto držao nasljednicima starih Latina čiji je izraz natopljen klasičnom tradicijom kraja iz kojega su potekli. Neke od tvrdnji o grupnim zasebnostima umjetnika Schiavona koje bi proizlazile iz njihova genotipa ili fenotipa (kao što su stereotipovi o latinskoj, mediteranskoj, jadranskoj ili talijanskoj prirodi umjetnosti u Dalmaciji, o nacionalnom karakteru umjetnosti Schiavona, o slavnim umjetnicima Schiavonima kao dokazu „naše“ pripadnosti europskoj uljudbi), tipična su posljedica njegovanja historijskih mitova unutar hrvatske i inozemne historiografije.

U referatu će biti riječi i o tome u kojoj su mjeri u recepciji umjetnika Schiavona, odnosno konstrukciji njihova identiteta bile prisutne različite političke ideje od henetizma i ranonovovjekovnog ilirizma, do nacionalnih ideologija i kulturnih nacionalizama, kao što su ideologije dalmatinskoga regionalizma, iredentizma, iliraca i Risorgimenta, devetnaestostoljetnog poimanja nacije, jugoslavenske i talijanske kulturne politike između dva rata, talijanskoga jadranskoga imperijalizma, te različitih jugoslavenskih i hrvatskih političkih ideja aktualnih od 19. stoljeća do naših dana.

Pitanje je jesu li, i ako jesu, u kojoj su mjeri nacija iz koje su potekli, sredina i trenutak u kojima su djelovali odredili umjetnički stil i sudbinu tih naših proslavljenih emigranata? Autorica će se s tim u vezi osvrnuti u referatu na skupove retoričkih postupaka i strategija u interpretaciji umjetnosti Schiavona imajući u vidu vremenski i društveni kontekst u kojem su ta tumačenja njihovih djela nastala.

Nacionalni, povijesni, socijalni i umjetnički identiteti ovih umjetnika su značenjski slojevita i varijabilna tema. Od vremena mletačke uprave u 15. stoljeću do naših dana u interpretacijama njihovih identiteta i njihovoga povijesnog značenja zrcali se mijenjanje simboličkih, kulturalnih i političkih granica koje se u njima konceptualiziraju.

Ključne riječi: *Nacionalni, socijalni i umjetnički identiteti umjetnika Schiavona; Ivan Kukuljević Sakcinski, Ljubo Karaman, Cvito Fisković, Ivana Mance*

ANA RADOVANOVIĆ

master iz komunikacija, dizajna i izdavaštva

ISIA Urbino (Istituto Superiore Industrie Artistiche), Italija

anaradovanovic@hotmail.com

Jugoslovenski neoavangardni umetnički časopis

Kao deo diplomskog-master rada, istraživala sam temu jugoslovenskog neoavangardnog umetničkog časopisa. Već na prvim koracima ispitivanja ove teme bilo je jasno koliko je ona zapravo nedovoljno istražena. Nekoliko postojećih tekstova o ovim časopisima nisu obimni i većinom podrazumevaju samo jedan ili tek nekoliko časopisa. Ovakve interpretacije rezultat su političkog raskola unutar Jugoslavije, koji je doveo i do kulturnog prekida unutar umetničko-istraživačke prakse. Postojeća istraživanja tako najčešće sadrže opis jednog ili nekoliko časopisa, bez sveobuhvatnog pregleda kompleksne i bogate scene umetničkih časopisa u bivšoj Jugoslaviji. Kao posledica toga, fenomen jugoslovenskog neoavangardnog časopisa nema svoje ustaljeno mesto u kolektivnoj savremenoj svesti.

Promatranje jugoslovenskog umetničkog prostora najčešće je ograničeno na dijalog Beograda i Zagreba. Ovo je uglavnom posledica njihove važne istorijske političko-ekonomske pozicije, kao i društvenog aspekta koncentrisane urbanizacije ovih centralnih gradova. Iako je tačno da se kultura uglavnom razvijala na relaciji između ova dva pola, nemoguće je izostaviti ostale periferne centre, čija je produkcija jednako važna, prevashodno kada se razmatra alternativna ili *nova umetnička praksa* u bivšoj Jugoslaviji, pa tako i sam fenomen neoavangardnih umetničkih časopisa.

Iako postoje međusobne razlike unutar nekadašnjih jugoslovenskih republika, generalna savremena, kolektivna svest najčešće izostavlja postojanje časopisa, kao i njihovu važnost za razumevanje celokupne kulturne scene bivše Jugoslavije. Umetnici su se nalazili u specifičnoj zatvorenoj situaciji. Neke savremenije interpretacije opisuju ovu situaciju kao namerni intelektualno-elitistički krug. Pojedini umetnici se, pak, protive ovoj tvrdnji, dok su drugi upravo neoavangardom pokušavali da dopru do zvaničnih kulturnih institucija. Svesni ili ne svoje marginalne pozicije unutar šireg kulturnog konteksta, neoavangardni jugoslovenski umetnici bili su akteri paradoksalne pozicije.

Umetnički časopis, kao neoavangardni artefakt zapostavljen od strane istoričara umetnosti, sastavni je deo ove umetničke paradigme te jugoslovenskog socijalističkog društva i njegove kulturne proizvodnje.

U ovom radu usredsrediću se na neoavangardne umetničke časopise koji su se pojavili na jugoslovenskom tlu od 1960. do 1990. godine. Iako načelno neoavangarda obuhvata period do sedamdesetih godina, pojedine publikacije neoavangardnih odlika pojavile su se i kasnije te su deo ovog istraživanja. Istraživanje obuhvata ukupno 27 časopisa s prostora bivše Jugoslavije. Kao bibliofilsko ispitivanje nastalo kao diplomski-master rad, predstavlja sakupljene tehničke informacije o nastanku, tipologiji, vrsti štampe, broju saradnika. Istraživanje se dalje bavi

analizom grafičkog dizajna unutar časopisa, odnosno pojedinih vizuelno-ideoloških uticaja koji su usloveli vizuelne odluke. Na kraju, interes je i na mreži koja je nastala zahvaljujući međusobnoj ispovezanosti saradnika i njihovim isprepletanim vezama unutar časopisa i republika.

Ključne riječi: *neoavangarda, časopis, jugoslovenska nova praksa, margina, konceptuala*

Popis najvažnije korištene literature:

1. ANA JANEVSKI, Političke prakse (post)jugoslovenske umetnosti: Retrospektiva 01, Beograd: Prelom Koletkiv, 2010.
2. DARKO ŠIMIČIĆ, DUBRAVKA ĐURIĆ, Impossible Histories, Historical Avant-gardes, Neo-avant-gardes and Post-avant-gardes in Yugoslavia 1918-1991, (ur.) Dubravka Đurić, Miško Šuvaković, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 2003.
3. JEŠA DENEGRİ, Razlozi za drugu liniju, za novu umetnost sedamdesetih, Novi Sad: M. Sudac, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, 2007.
4. LJILJANA KOLEŠNIK, DEJAN KRŠIĆ, Socijalizam i modernost: Umjetnost, kultura, politika 1950.-1974., (ur.) Ljiljana Kolečnik, katalog izložbe, Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2012.
5. LJILJANA KOLEŠNIK, Different Modernisms, Different Avant-gardes. Problems in Central and Eastern European Art After World War II, (ur.) Sirje Helme, Tallinn: Kumu Art Museum, 2009.

LUKA RAKOJEVIĆ

student 5. godine diplomskoga studija teorije moderne i savremene umjetnosti

Fakultet umjetnosti, Univerzitet Donja Gorica

luka.rakojevic@udg.edu.me

Jedan Fellinijev put

Nastanak stripa i filma se desio 1895. godine i to na dva fronta – u New Yorku i Parisu. Na američkom tlu je objavljen „Yellow kid“, a u francuskom *Grand Caféu*, pri samom isteku godine, održana je projekcija filma braće Lumiere. Putevi ova dva medija su se razilazili i preplitali. Jedan njihov „sudar“ se desio u djelu Federica Fellinija. Opšte poznato je da je riječ o velikom italijanskom filmskom stvaraocu i svjetski priznatom reditelju. Ono što nije toliko slavno kao filmska ostvarenja je njegov rad u oblasti stripa. „Jedan Fellinijev put“ je zapravo priča o jednom „zalutalom“ scenariju, koji je crtač Milo Manara pretočio u strip. „Put u Tulum“ predstavlja izvanrednu artistsku tvorevinu nastalu kominacijom senzibiliteta i majstorstva dva genijalna stvaraoca. Pun intertekstualnosti i aluzija, referenci i vizuelnih citata, omaža i podsjećanja, ovaj strip predstavlja cjelinu koja nesumnjivo i neprekidno odiše umjetničkim šarmom.

Nešto više od deceniju nakon dvadesetogodišnjeg zenita u oblasti filma, Fellini je pisao scenario za novo ostvarenje, ne sluteći da će se ono umjesto na traci realizovati na papiru. Manara je vanrednim crtačkim talentom uspio da pretoči priču u medij kome prvobitno nije bila namjenjena. Fantazmagorija i maštovitost ovaj koautorski rad oslobađaju stega – početka i kraja, kontinuiteta, pravilnog rastera u slaganju kvadrata, granica historicizma, povremeno i nužnosti literarnog izraza. Interdisciplinarni tekst (prema dijalektici njegove namjene i ostvarenja) funkcioniše kao manifestacija snovitosti oplemenjena manirom maestralnog ilustratora. Ovakvo djelo predstavlja intelektualni izazov i poziva percipijenta na dijaloški odnos. „Put u Tulum“ je štivo koje provocira na razmišljanje i nadražuje asocijativnost i analitičku svijest čitaoca. Kadrovi, kojima provijavaju filmske autoreference fellinijevskog kosmosa i prikaz poznatih lica sa bioskopskog platna, iz literature ili svijeta muzike, insinuiraju niz predznanja neophodnih za potpun čitalački doživljaj. Dakle, stoljeće nakon istodobnog (gledano u širim vremenskim okvirima) rođenja stripa i filma, nastalo je remek-djelo atipičnog gotovo amarkordovskog izbjegavanja krutog kontinuitetskog sklada; literarno, dramaturški i likovno vanrednog stila i posebne rakoši.

Ključne riječi: *strip, film, intertekstualnost, Fellini*

Popis najvažnije korištene literature:

1. DARKO JEŠIĆ, Film i strip 2, Beograd: Plato, 2002.
2. DARKO JEŠIĆ, Film i strip, Beograd: Plato, 2002.
3. FEDERICO FELLINI, MILO MANARA, Put u Tulum, Beograd: Beli Put, 2006.
4. FEDERICO FELLINI, Napraviti film, Beograd: Institut za film, 1991.
5. SVETOZAR TOMIĆ, Strip poreklo i značaj, Novi Sad: Forum, 1985.

DAVOR STIPAN

student 1. godine doktorskog studija povijesti umjetnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

davorstipan@gmail.com

Otok Svetac – kulturološki imaginarij pučinskoga svijeta

Izlaganje pokušava približiti baštinske i općekulturalne manifestacije jednog rubnog dijela hrvatskog materijalnog i nematerijalnog naslijeđa. Otok Svetac, kao dio pučinskog arhipelaga istočnojadranske obale, od antičkog do recentnog razdoblja održava kontinuitet geostrateških, pučkopredajnih i graditeljskih osobitosti. Dobivši ime po betsajskom ribaru, otok se smjestio na otvorenom moru između pješčanog Biševa i vulkanske Jabuke. Mnogo je toga zlokobnog vezano za ovaj otok, od pokolja engleskih pomoraca od strane čuvara ovaca upitne prošlosti, zbog kojeg je na engleskim pomorskih zemljovidima stekao epitet *Vražjeg otoka*, preko grobova neobično korpulentnih ljudi otkrivenih na omanjem platou u unutrašnjosti i njemačkog bombardiranja talijanskog brodovlja u Drugom svjetskom ratu, pa do nebrojenih brodoloma čiji su jauci zatomljeni pod dubokim morem njegovih obala. Teško je zamisliti da je ovaj klisurasti greben ne tako davne 1951. godine imao 51 stalnog stanovnika, a još teže da je na njemu koncem 18. stoljeća podignut omanji tvornički pogon za proizvodnju borove smole u kojem su radili obučeni skupljači s apeninskog poluotoka Gargana. Nekadašnji su se stanovnici uglavnom bavili ribarstvom i vinogradarstvom, a u skladu s općim trendom depopulacije manjih i pučinskih otoka na Jadranu, ista je definirana smrću posljednje stanovnice otoka Jurke Zanchi 1997. godine.

Smatra se da je otok bio naseljen u prapovijesti, a osobiti geoprometni značaj na jadranskim pomorskim rutama u antičkom razdoblju potvrđuje brojnim hidrološkim arheološkim nalazima kao i povijesnim pisanim svjedočanstvima. Uz longitudinalnu dužobalnu plovidbu, transjadranska antička pomorska ruta od Monte Gargana preko Palagruže prema Svecu ili Visu do istočne obale Jadrana (i obrnuto) bila je jedna od važnijih pomorskih pravaca između dviju obala. S jugoistočne strane otoka, u uvali Slatini, utvrđeno je postojanje 12 olovnihi prečki antičkih sidara od kojih se jedna sa grčkim natpisom čuva u Arheološkoj zbirci u Hvaru. Isto tako, veliki broj antičkih sidara razbacan je po dnu uvale Kolac na sjeveroistočnoj strani otoka. Pored rta Trepina, na sjevernoj strani otoka, najvjerojatnije je u kasnom srednjem vijeku podignuta crkvice sv. Andrije koja je danas u ruševinama. Nova, u uvali Slatini, gradi se u 17. stoljeću te biva dugo vremena prepuštena nasrtajima posolice nošene južnim vjetrovima te izložena gutanju od strane žilave vegetacije koja je okružuje, da bi 2002. godine bila u potpunosti obnovljena. Ovaj jednobrodni oratorij s karakterističnim dalmatinskim zvonikom na preslicu te posve jednostavnim i svojoj namjeni primjerenim arhitektonskim diktatom pripada župi sv. Nikole u Komiži. Unutrašnjost otoka obilježavaju fantazmagorična tumačenja baštinjena u narodnoj predaji njegovih nekadašnjih žitelja i njihovih današnjih potomaka. Jedno od takvih

tumačenja kaže da na *Poju*, jedinoj većoj agrarnoj površini u središtu otoka, ne raste viša vegetacija na mjestu gdje su navodno pokopane benediktinske redovnice koje su tu imale samostan. Benediktinski je samostan na ovoj lokaciji postojao te o njemu svjedoče fragmentalni materijalni ostaci; ponajprije polukružna apsida kao začelni dio nekadašnje manje kapelice i bačvasto nadsvođena cisterna. Postoje pretpostavke da je osnovan već u 9. stoljeću, no prvi se put u dokumentima spominje 1229. godine. Druga pučka vizija vezana je za daleko poznatiji lokalitet na otoku zvan Krajicino. Prema lokalnoj legendi, ilirska kraljica Teuta dala je sagraditi tvrđavu na istočnom grebenu otoka bježeći od nasrtaja pobjedničke rimske vojske. Govori se da je na prepad zaskakala manje galije čiju bi posadu zatočila u svojoj tvrđavi te nakon maglovitih noći ispunjenih putenošću, svecorskim vinom i srebrnini mjesečine, iznemogle mornare dala pogubiti bacivši ih u more niz strme obronke pod tvrđavom. Priča se da je i sama slično okončala izvršivši samoubojstvo. Temeljem pučke predaje, lokacija je i stekla svoj toponim (Krajicina, Kraljičino). I u ovom slučaju radi se o jednoj od najljepših priča maritimne usmene baštine, no čini se da je povijest nešto drukčija.

Kada je 527. godine Justinijan I. Veliki došao na prijestolje Istočnog Rimskog Carstva, za svoj glavni politički cilj postavio je obnovu Rimskog Carstva, koju će povijest pamtit i kao Justinijanovu rekonkvistu. Za ostvarenje toga cilja, caru su trebali mirni putovi duž cijele istočne obale Jadrana poradi održavanja trgovačkih veza između Italije i Konstantinopola. Bizant gradi sustav postaja kojim osigurava pomorski put uz istočnu obalu Jadrana, uz vanjski pojas otoka s nizom fortificiranih izvidnica koje su u isto vrijeme i opskrbeni centri za mornare i putnike. Tako je i na Sv. Andriji početkom bizantske vladavine istočnojadranskom obalom u 6. stoljeću, na sjeveroistočnoj strani otoka sagrađena kasnoantička ranobizantska utvrda.

Ključne riječi: *otok Svetac, povijest, arhitektura, pučka predaja*

Popis najvažnije korištene literature:

1. ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ, Povijesna zrnca o otocima viškog arhipelaga, Vis: Matica Hrvatska, 2001.
2. DASEN VRSALLOVIĆ, Arheološka istraživanja u podmorju istočnog Jadrana, Split: Književni krug Split, 2011.
3. JOŠKO BOŽANIĆ, Olujni arhipelag - Nacrt za halijeutičku antropološku interpretaciju pučinskih otoka viškog arhipelaga (otoci Svetac, Jabuka, Brusnik), u: *Republika*, br. 62/vol. 2, 2006., 27-65.
4. MITHAD KOZLIČIĆ, JOSIP FARIČIĆ, The Significance of Sv. Andrija Island (Svetac) on a Sailing Route across the Adriatic Presented on Old Geographical Maps, u: *Geoadria*, br. 9/vol. 1, 2004., 33-49.

ANNA VARALJAI

PhD Program of the Institute for Art History

Loránd Eötvös University Budapest Faculty of Arts and Letters,

University of Szeged. Department of Philosophy

Interdisciplinarity or Art History Discipline?

The subject matter of my doctoral dissertation and my field of research is the monographic elaboration of the works of a little-known Hungarian painter. Dezső Mokry-Mészáros (1881-1970), a self-taught artist interested in natural sciences, was the first in Hungary, and among the first artists in Europe to start painting inspired by microscopic scenery, as early as 1904. His early paintings were most probably affected by the achievements of microbiology and by Vitalist philosophy. His following artistic phase which was concerned with prehistoric landscapes does not constitute a break since he was still producing works reaching back to his previous phase. Different sources and the diary of the artist suggest that artistic and scientific projects of ancient times were primarily intended to be reconstructional experiments in the 1920s. This did not mean only the anatomical reconstruction and artistic representation of the body, but also the reconstruction of its presumed authentic surroundings, which could recall the long lost ancient world to the contemporary viewers. In my presentation, I will address my research concerning these two main art periods.

How does research in natural sciences work in the case of an art historian whose visual and textual sources of inspiration come not from fine arts, but from natural sciences? How does an art historian work in the fields of medical sciences, microbiology and paleobiology? Do their methods need to be interdisciplinary, or can they work using methods of the discipline of art history? This is a reconstruction of the methods used in scientific research.

Key words: *Interdisciplinarity, natural science, modern Hungarian painting*

Main sources:

1. CLEMENT GREENBERG, *Art and Culture: Critical Essays*, Boston: Beacon Press, 1961.
2. *Mattis Deutsch és a Der Blaue Reiter*, (ed.) Éva Bajkay, Zsolt Kishonty, Budapest: MissionArt, 2001.
3. SABINE WEISS, KLAUS MÖLLER, *J. D. Möller Optische Werke Wedel 1864-1989*, Erfurt 2006.
4. SÁNDOR HORNYIK, *Avantgárd tudomány? A modern természettudományos világkép recepciója* Gyarmathy Tihamér, Csiky Tibor és Erdély Miklós munkásságában, in: *Művészettörténeti Füzetek 30*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2008.

IGOR ZENZEROVIĆ

student 2. godine diplomskoga studija komparativne književnosti i kulturne antropologije i etnologije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

igorzenzerovic@yahoo.com

Zvukovna poezija – između mentalne slike i fonema

S obzirom na vlastito iskustvo u autorskim projektima s područja poezije i sound arta, ali i na studijsku orijentiranost (književna i kulturna teorija), želja mi je ponuditi obuhvatniju revalorizaciju umjetničke prakse Zurichških dadaista. Tom bih prilikom izdvojio zvukovnu poeziju ili *Lautgedichte* kao praksu *par excellence* te radikalne skupine s početka 20. stoljeća. Već zaboravljen, i u poetološko-estetskoj praksi inkorporiran, pjesnički izraz revidirat ću u njegovoj genealogiji – prije i poslije 30. svibnja 1916. godine, odnosno prve izvedbe u kabaret Voltaireu. S obzirom na to da se Hugo Ball, autor prve zvukovne poezije, smatra njemačkim emigrantom, želja mi je kroz nekolicinu njegovih djela (ali i djela njegovih suvremenika) prikazati neoteričku estetiku zvuka i mentalne slike – proizvedene manipulacijom i kandinskijevskom teoretizacijom glasa, koje dan-danas od recipijenta zahtijevaju dekonstrukcijski pristup vlastitom pozicioniranju u odnosu umjetnik-djelo-publika. Klasično je shvaćanje kako takva vrsta poezije u svojoj kalkuliranoj besmislici nastoji izraziti nihilistički subjekt onostran logosu, razriješen tlapnje jezika i njegovog ograničavajućeg horizonta značenja. No, Ballova zvučna poezija zapravo je uvelike utemeljena u povijesnoj zbilji i svijesti – ona je artikulirana ne kao odgovor simbolizmu ili nekom drugom suparničkom avangardnom (kubizmu ili futurizmu), već kao odgovor suvremenom obliku diskursa kapitalizma ranog dvadesetog stoljeća. Potkrijepit ću potonje suvremenim teorijama zvuka, iskustvom u radu na istom, ali i Ballovim autobiografskim zapisima.

Kroz četiri razine analize: a) književno-političku, b) etnološku, c) likovnu (Kandinskiy) te d) fonetsku (estetsku), želja mi je pojasniti potonje. Prva, književno politička, pokazat će dadaističku tendenciju (suprotnu tendenciji futurizma) povratku ljudskom – što u književnoj praksi i teoriji iznosi praksu kao primat. U etnološkoj analizi želja mi je prikazati preteče etnologije, kako bismo pogledali teleološku primjenu glasa kao misaonog označitelja. Posljednje dvije razine pokazat će se kao kompleksne i isprepletene tendencije dadaista za nadilaženjem *vitae contemplativa* te, kroz književno-poetološki red, nastojanjem za ubacivanjem u *vitae activa*.

Ključne riječi: *dada, zvuk, Lautgedichte, Hugo Ball, estetika fonema, Kandinsky, iracionalizam*

Popis najvažnije korištene literature:

1. BRANKO VULETIĆ, Zvukovna dimenzija poezije, u: *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti*, br. 12/vol. 1, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1968., 21-37.
2. HUGO BALL, *Flight Out of Time: A Dada Diary*, (prev.) Ann Raimés, New York: Viking Press, 1973.
3. NANCY PERLOFF, Sound Poem and the Musical Avant-Garde: A musicologist's perspective, u: *The Dada Reader: A Critical Anthology*, (ur.) Dawn Ades, Chicago: University of Chicago Press, 2006.
4. STEVE MCCAFFERY, Cacophony, Abstraction, and Potentiality: The fate of the Dada poem, u: *The Dada Reader: A Critical Anthology*, (ur.) Dawn Ades, Chicago: University of Chicago Press, 2006.
5. *The sound of poetry, the poetry of sound*, (ur.) Marjorie Perloff, Craig Dworkin, Chicago: University of Chicago Press, 2009.

STEFAN ŽARIĆ

student 5. godine diplomskoga studija istorije umetnosti

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

z.stefan027@gmail.com

Kabinet čudesa: Divljačka lepota Aleksandra MekKvina između tradicije i postmodernizma

Kao disciplina koja se bavi kako tradicijom, tako i inovacijom, istorija mode se u skorije vreme sve češće posmatra u sklopu studija kulture, roda i komunikologije te povrh svih, istorije umetnosti. I dok se istorijska moda reinterpreтира u pomenutim kontekstima, savremena moda upravo u tim kontekstima i nastaje, formirajući svojevrsni estetski jezik sa sebi svojstvenim sociokulturnim kodovima. Kao primer savremenog modnog izraza koji određene kodove konstruiše i dekonstruiše, poslužiće dizajnerski opus britanskog modnog kreatora Aleksandra MekKvina (Alexander McQueen), sažet u retrospektivnoj izložbi paradoksalnog naziva *Divljačka lepota (Savage Beauty)*, u Muzeju Viktorija i Albert u Londonu. Kretajući se od lepih i primenjenih umetnosti ka digitalnim umetnostima i performansu, Aleksandar MekKvin kroz svoj modni dizajn podriva tradicionalni umetnički izraz te poziva na pluralizam tumačenja, dok se sama izložba može sagledati u terminu otvorenog dela semiotičara Umberta Eka (Umberto Eco).

Sami naziv izložbe, ali i nazivi MekKvinovih modnih linija ukazuju na postmodernističko jezičko kolažiranje i igru označitelja i označenog. S druge strane, kodovi odnosno motivi koje kreator koristi u struktuiranju svog modnog jezika, od kojih su najdominantniji priroda, spektakl, seksualnost, istorija, politika, fetiš i identitet, raznovrsni prirodni i veštački materijali od kojih kreira svoje linije kao i same tehnike izrade, od tradicionalog šivenja do digitalnog štampanja, čine njegov opus svojevrsnim *Gesamtkunstwerk*-om, jedinstvenim u istoriji mode. Analizirajući pomenute kodove utkane u dizajn Aleksandra MekKvina, cilj ovog teksta je da kroz termin *kabinet čudesa – cabinet of curiosities*, prvenstveno korišćen kao simbol za renesansnu erudiciju i egzotičnost, ukaže na heterogenost celokupnog opusa britanskog kreatora. Uprkos činjenici da jedan deo izložbe *Divljačka lepota* nosi i naziv *Kabinet čudesa*, autor teksta nastoji da istu sagleda između tradicije i postmodernizma, definišući dizajnera kao *Uomo Universale*, a samu izložbu kao svojevrsni postmoderni kabinet čudesa.

Ključne riječi: *heterogenost, kabinet čudesa, moda, postmodernizam, tradicija*

Popis najvažnije korištene literature:

1. CLAIRE WILCOX, Alexander McQueen: Savage Beauty, London: Victoria & Albert Museum, 2015.
2. DAVID L. MARTIN, Curious Visions of Modernity: Enchantment, Magic and the Sacred, Boston: The MIT Press, 2011.
3. JESSICA BUG, The Clothed Body in Fashion and Performance, u: *Zbornik Muzeja Primenjene Umetnosti*, br. 7, Beograd: MPU, 2011.
4. MILENA POPOV, Globalna moda: Moda bez granica: Divljačka lepota Aleksandra Mekvina, u: *Kultura*, br. 138, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 2013.
5. NANCY J. TROY, Couture Culture: A Study in Modern Art and Fashion, Boston: The MIT Press, 2003.

1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MLADIH POVJESNIČARA UMJETNOSTI U SPLITU 2015.

GENERALNI POKROVITELJI

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Studentski zbor Filozofskog fakulteta u Splitu

POKROVITELJI

Galerija umjetnina Split

Konzervatorski odjel u Splitu
za područje Splitsko-dalmatinske županije

Turistička zajednica Grada Splita

ISBN 978-953-7395-72-8

9789537395728